

”Allt vi gör är ju läsfrämjande”

– en fokusgruppstudie med
deltagare i projektet Dela läslust

Jenny Lindberg

2017

BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
HÖGSKOLAN I BORÅS

*Dela läslust är ett projekt som drivits av läns- och region-
biblioteken i Dalarna, Gävleborg, Värmland och Uppsala
län. Dela läslust medfinansierades av Statens Kulturråd.*

”Allt vi gör är ju läsfrämjande”
- en fokusgruppstudie med deltagare i projektet *Dela läslust*

Jenny Lindberg

BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
HÖGSKOLAN I BORÅS

Innehåll

1. Bakgrund	3
1.1 Forskning om bibliotekens läsfrämjande arbete	4
2. Studien.....	5
2.1 Genomförande och empiriskt material	5
2.2 Kunskapsanspråk och analysredskap	7
3. Resultat.....	9
3.1 Hur uppfattas och beskrivs det läsfrämjande arbetet av de medverkande i <i>Dela läslust?</i>	9
3.2 Hur beskriver deltagarna sitt sätt att samtala och samarbeta kring läsfrämjande, och vilka kompetenser uppfattas som viktiga i det arbetet?	15
3.3 Hur beskriver deltagarna inslagen av utvärdering och förutsättningarna för utveckling av det läsfrämjande arbetet?	25
3.4 Hur beskriver deltagarna sina erfarenheter av arbetsformerna i <i>Dela läslust?</i>	31
4. Lärdomar från projektet	35
4.1 Konklusion	35
4.2 Studiens kunskapsbidrag	37
Källförteckning.....	40

1. Bakgrund

I projektet *Dela Läslust* har folkbiblioteken i Dalarna, Gävleborg, Värmland och Uppsala arbetat med att utveckla sin läsfrämjande och litteraturförmedlande verksamhet under drygt två års tid. Projektet utgör en del av det intensiva nationella arbetet för ökad läsförståelse och kvalitativa läsupplevelser som bedrivs av myndigheter som Skolverket och Kulturrådet.

I slutfasen av *Dela läslust* fick jag, i min roll som forskare inom biblioteks- och informationsvetenskap, erbjudandet att ansluta och analysera det intervjumaterial som producerats i projektet. Att ta sig an ett befintligt material innebar för mig en ny situation. Jag kom att närma mig ett utvecklingsprojekt med tillhörande forskningsuppdrag lite grand "från sidan", utan att egentligen ha deltagit i vare sig projektets planering eller dess genomförande.

Det empiriska underlaget som nu har genomlysts, består av transkriberat intervjumaterial från sju fokusgruppsamtal som ägt rum vid tiden för projektets början samt cirka ett halvår innan dess slut. Att närläsa och analysera det relativt omfattande materialet, där många av projektets deltagare kommer till tals, blev en intressant och tankeväckande resa för min del. Halvvägs genom det arbetet fick jag också, i samband med en sammankomst för cheferna vid de medverkande biblioteken, möjlighet att träffa en stor del av dem som arbetat i projektet. Jag presenterade då preliminära resultat från analysen, och fick god respons från deltagarna. Bibliotekschefernas erfarenheter och initierade synpunkter kom på så vis att bidra till att analysarbetet fördes framåt. Min förhoppning idag är förstås att resultatet av arbetet också har något väsentligt att säga till alla dem som under lång tid arbetat med att fylla det läsfrämjande och litteraturförmedlande uppdraget med meningsfullt innehåll, vid totalt 49 kommunbibliotek i de fyra länen.

En central del av *Dela läslusts* övergripande målsättning har varit att "skapa metoder för bibliotek att vara lärande organisationer som förhåller sig till förutsättningar och behov i respektive lokalsamhälle". Därigenom har man velat "stärka bibliotekets möte med såväl aktiva som potentiella användare". (*Dela läslust* u.å.) Att projektet till sin natur är interregionalt har inneburit att det inriktats mot strategiskt arbete med läsfrämjande genom olika former av samarbete på regional och kommunal nivå. På de berörda arbetsplatserna har projektets strävan formulerats mer konkret, i termer av att varje enskild medarbetare på de kommunala biblioteken ska veta att biblioteket har ett läsfrämjande uppdrag, samt att hen ska kunna uttrycka och tillämpa det i sin egen roll. I målsättningen ingår också att medarbetarnas kompetens och arbetssätt ska utvecklas på ett medvetet sätt så att det stärker folkbibliotekets läsfrämjande uppdrag.

I den analys som presenteras här har jag främst fokuserat på sådana innehållsliga mönster i materialet som framstår som relevanta i förhållande till projektets målformuleringar. De resultat som framkommit har satts i perspektiv och diskuteras med stöd i tidigare studier om läsfrämjande och förmedlande arbete, sett som centrala delar av de biblioteksanställdas professionella kunskaper och pågående lärande.

1.1 Forskning om bibliotekens läsfrämjande arbete

På senare år har publikationerna om läsfrämjande arbete i bibliotekskontext varit talrika, inte minst nationellt. Mellan 2007 och 2017 har i genomsnitt 11 publikationer om läsfrämjande registrerats årligen i den nationella biblioteksdatan LIBRIS. Utgivningen består till stor del av olika typer av rapporter från biblioteksområdet, i flera fall forskningsbaserade (t.ex. Borrmann & Hedemark 2015; Tattersall Wallin & Michnik 2016), men här märks även skrifter från statliga myndigheter, antologier och monografier av engagerade yrkespersoner. Under samma period kan vi konstatera att studenterna vid Sektionen för biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan i Borås producerat i genomsnitt nio examensarbeten per år just på temat läsfrämjande arbete¹. Intresset för ämnet är alltså inte att ta miste på.

Här görs ingen heltäckande genomgång av litteraturen på området – förtjänstfulla litteraturöversikter finns redan tillgängliga. Särskilt rekommenderas Kulturrådets *Med läsning som mål: Om metoder och forskning på det läsfrämjande området* från 2015, som fortfarande har hög aktualitet. För ett kompletterande bidrag, se gärna den något äldre men fortfarande mycket läsvärda *Barnbibliotek och lässtimulans: delaktighet, förhållningssätt, samarbete* där AmiraSofie Sandin redogör för relevant forskning om bibliotekens arbete för de yngre målgrupperna. Kerstin Rydsjös och AnnaCarin Elfs (2007) kunskapsöversikt *Studier av barn- och ungdomsbibliotek* har ytterligare några år på nacken, men bjuder principiellt intressant läsning för den som vill fördjupa sig i bibliotekens läsfrämjande arbete för barn och unga.

Ett axplock av forskningsbidrag vill jag också lyfta fram inledningsvis, då deras centrala utgångspunkter och resultat influerat min egen förståelse av läsning och läsfrämjande, och såtillvida ligger väl i linje med studiens teoretiska perspektiv. Lärandeforskaren Carina Fast's volym *Literacy* från 2008 är ett exempel på en ögonöppnande text, som ur ett orubbligt användarperspektiv visar hur barn utvecklar litteraciteter (i boken *literacies*) inom ramarna för olika sociala praktiker, även långt utanför den formella skolundervisningens ramar.

Medieforskaren Kirsten Drotner (2011) beskriver i samma anda hur inte bara lärare, utan även gruppen bibliotekarier, behöver förhålla sig till den föränderliga och kommersialiserade medievärld vars utbud ofta riktar sig till de yngre målgrupperna. En bibliotekarie, hävdar Drotner, behöver dels skaffa sig kunskap om dessa medier och dels vinnlägga sig om att lära sig mer om målgrupperna man vill nå. Drotner beskriver, i likhet med Fast, hur barn tidigt utvecklar en mediekompetens i sin vardag, på fritiden, och hon betonar särskilt att gruppen som sådan är heterogen med olika kulturella och materiella förutsättningar. Detta ger i sin tur biblioteken och bibliotekarierna en potentiellt avgörande roll i att ge barn mer likvärdiga förutsättningar i livet.

Fast och Drotner kan betraktas som tidiga företrädare för den forskningsinriktning som ibland rubriceras New Media Literacy. På biblioteksområdet har det vidgade synsättet på hur människor i olika åldrar engageras i berättelsestrukturer av skilda slag senast aktualiserats i arbetet för media och informationskunnighet – MIK (jfr Rivano Eckerdal & Sundin 2014). Synsättet får rimligtvis också konsekvenser för hur läsfrämjande arbete betraktas och bedrivs vid biblioteken.

---

¹ Ingen nämnd och ingen glömd. Examensarbetena på kandidat-, magister- och masternivåerna vid Högskolan i Borås nås via högskolans bibliotek och databaserna BADA och DiVA.

Catarina Schmidt (t.ex. 2013) är pedagogikforskare med inriktning mot på läs- och skrivlärande, och med särskild erfarenhet av forskning om folkbibliotekens läsfrämjande arbete (2015, 2016). I sin studie från 2015 presenterar hon fyra teoretiskt grundade förklaringsmodeller för läsfrämjande, där läsning dels kan ses som: 1) ett lärostoff; 2) som social interaktion med och kring text; 3) som föremål för tolkning och fördjupad förståelse; samt 4) som en transformativ kraft. Den empiriska delen av Schmidts undersökning fokuserar läsfrämjande insatser hos folkbibliotek i sex olika län och regioner. Med utgångspunkt i de presenterade synsätten identifieras där fyra förekommande funktioner i det läsfrämjande arbetet. Dessa funktioner beskrivs enligt följande: 1) Läsfrämjande som information och upplysning (då folkbiblioteken berättar om värdet i att (kunna) läsa); 2) Läsfrämjande som uppmaning och utmaning (folkbiblioteken adresserar olika målgrupper utifrån deras olika förutsättningar); 3) Läsfrämjande som presentation och samtal (folkbiblioteken initierar och leder samtal kring böcker); 4) Läsfrämjande som process (här nämns folkbibliotekens "övriga" läsfrämjande insatser, såsom specifika evenemang).

2. Studien

Planeringen för en vetenskaplig studie av *Dela läslust* har funnits med från projektets början. Detta som en del av den systematiska utvärderingen av arbetet i projektet och för att gynna reflektion och lärande bland deltagarna.

2.1 Genomförande och empiriskt material

Cecilia Gärdén, även hon forskare på det biblioteks- och informationsvetenskapliga området, deltog i planeringsfasen tillsammans med projektledningen, och hon har bland annat medverkat i formuleringen av det frågebatteri som använts i fokusgruppsamtalen. Själva samtalen har dock haft en annan utsedd moderator i Ann Wiklund, fristående konsult med omfattande erfarenhet från biblioteksområdet.

Några ord bör sägas om valet att använda sig av fokusgrupper för att nå fram till ett relevant och användbart underlag för analysen. Samtal och diskussioner i fokusgrupp väljs i regel som metod för att kunna identifiera och dokumentera kollektivt formade uppfattningar. Enkelt uttryckt handlar det om att skapa en bild av "hur snacket går" inom en grupp människor med gemensamma intressen och erfarenheter. Att föra ett samtal i fokusgrupp är däremot inte detsamma som att genomföra en gruppintervju, där man – inte sällan av praktiska och ekonomiska skäl – samlar flera uppgiftslämnare vid samma tidpunkt och plats för att på ett resurseffektivt sätt inhämta deras svar på ett antal frågor. Utgångspunkten för ett fokusgruppsamtal är snarare att gruppens sammansättning i sig ska främja dynamiken och nyansrikedomen i materialet (Morgan 1997, s. 10-13). Den diskuterande formen kan på så vis bidra till att öka komplexiteten och kvaliteten i det empiriska materialet (Bryman 2011). Medverkan i fokusgrupperna inom *Dela läslust* har varit frivillig och intressebaserad.

Samtalen har dokumenterats i form av digitala ljudfiler. Ljudupptagningarna har sedan transkriberats av en extern utförare, varefter textfiler har levererats till projektet för analys. I Figur 1 förtecknas samtliga medverkande och det material som samlats in.

Fokusgrupp	Deltagare	Datum	Empiriskt material	
			Ljudfiler	Textfiler
Fgr 1	10 biblioteksmedarbetare; 1 moderator; 2 styrgruppsrepresentanter	5 maj 2015	Ca 105 minuter	29 sid.
Fgr 2	12 biblioteksmedarbetare; 1 moderator; 1 styrgruppsrepresentant	6 maj 2015	Ca 115 minuter	30 sid.
Fgr 3	8 personer från projektteamet; 1 moderator	September 2016	48 minuter	22 sid.
Fgr 4	6 bibliotekschefer; 1 moderator	September 2016	114 minuter	23 sid.
Fgr 5	4 biblioteksmedarbetare; 1 moderator	September 2016	77 minuter	18 sid.
Fgr 6	4 biblioteksmedarbetare; 1 moderator	September 2016	77 minuter	26 sid.
Fgr 7	2 biblioteksmedarbetare; 1 moderator; 2 styrgruppsrepresentanter	September 2016	78 minuter	21 sid.
Totalt	28 biblioteksmedarbetare inklusive chefer; 11 representanter för projektteam och styrgrupp; 1 moderator		Ca 614 minuter	169 sid.

Figur 1. Förteckning över studiens deltagare och dess empiriska material

Som framgår av Figur 1 har insamlingen av material skett i två omgångar. Flera av de medverkande biblioteksmedarbetarna – företrädesvis bibliotekarier – har deltagit vid båda dessa tillfällen. Även ett mindre antal biblioteksassistenter ingår i fokusgrupperna. Exakt hur många de är framgår dock inte av materialet. Moderatoren har genomgående varit densamma.

Samtalen har utgått från i stort sett samma uppsättning frågor vid de olika intervjutillfällena, nämligen dessa:

- Vad tycker ni är läsfrämjande?
- Vad gör ni på era bibliotek som är läsfrämjande idag?
- Hur påverkar du arbetet för läsfrämjande?

- Hur samtalar ni om läsfrämjande på era bibliotek idag?
- Hur samarbetar ni på biblioteket? Med andra?
- Vilken kompetens tycker ni det läsfrämjande arbetet kräver?

- Har ni på ert bibliotek något formulerat uppdrag att jobba läsfrämjande?
- Hur planerar ni ert läsfrämjande arbete?
- Hur vet ni att ni "lyckats"?
- Hur skulle det läsfrämjande arbetet kunna utvecklas på era bibliotek?

- Vad behövs för att utveckla det läsfrämjande arbetet?

Frågeställning

Den inbördes ordningen mellan intervjufrågorna under fokusgruppsamtalen avvek något från ovanstående listning, men samtliga frågor har funnits med i analysen. Gruppering av frågorna här i rapporten är utformad för att stödja den tematiska presentationen av studiens resultat. De tre frågeklustren ovan har därmed kanaliserats i följande övergripande frågeställning:

1. Hur uppfattas och beskrivs det läsfrämjande arbetet av de medverkande i *Dela läslust*?
2. Hur beskriver deltagarna sitt sätt att samtala och samarbeta kring läsfrämjande, och vilka kompetenser uppfattas som viktiga i det arbetet?
3. Hur beskriver deltagarna inslagen av utvärdering och förutsättningarna för utveckling i det läsfrämjande arbetet?

I samband med det andra uppföljande steget i materialinsamlingen gjordes vissa tillägg i intervjuguiden. Tilläggen bestod i riktade frågor till de olika grupperna av medverkande. Biblioteksmedarbetarna fick då frågor om vad som hänt sedan projektet startade och hur man såg på utvecklingen. Bibliotekscheferna fick särskilda frågor om deras roll i arbetet och vilka utmaningar de stött på under projektets gång. Projektteamet fick i sin tur reflektera över sina erfarenheter av den interregionala samverkan. Detta extra frågebatteri resulterade i ytterligare en övergripande fråga, nämligen denna:

4. Hur beskriver deltagarna sina erfarenheter av arbetsformerna i *Dela läslust*?

2.2 Kunskapsanspråk och analysredskap

I analysen lyfts många av projektets olika aktiviteter och processer fram genom de citat som används. Att i detalj kartlägga och beskriva det läsfrämjande arbetet är dock inte den här studiens främsta uppgift, och dessutom vore det knappast möjligt att genom en analys av transkriptioner dra några långtgående slutsatser om de faktiska aktiviteterna på de berörda arbetsplatserna. Istället handlar det om att på ett koncentrerat sätt, genom närläsning och utvalda citat, presentera deltagarnas sätt att förhålla sig till och diskutera intervjufrågorna. I nästa steg syftar analysen också till att identifiera mönster och principiellt intressanta frågor i det rika materialet. Det handlar då ofta om frågor som inte har några givna och entydiga svar i materialet, utan snarare kan peka framåt mot reflektion och vidare utvecklingsarbete.

I analysarbetet har det funnits en ambition till jämförelse över tid. Frågan om vad som faktiskt kommit ut av *Dela läslust* – hur arbetet gjort skillnad – har varit tydligt närvarande. Samtidigt som stora arbetsinsatser har gjorts på biblioteken så är det ändå en relativt kort tid som förflutit mellan intervjutillfällena. Det har inneburit att den här framställningen inte har något tydligt ”före- och efter-fokus”, utan tidsaspekten kommer snarare till uttryck som ett processperspektiv. Fokus ligger på det pågående arbetet som beskrivs och den riktning som präglar detta arbete.

För att problematisera och diskutera resultaten används i studien analysredskap i form av teoretiska perspektiv och begrepp. Den metaforiska verktygslådan rymmer sådana instrument som så att säga klingar väl ihop, såtillvida att de vilar på harmonierande grundantaganden om lärandets och

kunskapens beskaffenhet. Att analysen utgår från ett skriftligt material bestående av dokumentation från samtal, har bidragit till att särskild vikt läggs vid det professionella språket och sätten att tala om centrala arbetsuppgifter.

Det huvudsakliga teoretiska perspektivet kan beskrivas som sociokulturellt, vilket medför ett synsätt på lärande och kunskap som naturliga delar och konsekvenser av all pågående mänsklig interaktion (t.ex. Säljö 2000). Med ett sådant sätt att förstå lärande, som något närmast ofrånkomligt, brukar också betonas att lärandets processer inte enbart pågår i formella utbildningssammanhang utan också i vardag och arbetsliv. Formandet av just yrkesspecifika kunskaper och kompetenser får därmed betraktas som ett kontinuerligt lärande; en process över tid, utan distinkta avgränsningar.

Dela läslust-projektets nämnda målsättning ”att skapa metoder för bibliotek att vara lärande organisationer som förhåller sig till förutsättningar och behov i respektive lokalsamhälle” riktar intresset mot lärandet och kunskapsutvecklingen inom de berörda organisationerna och arbetsplatserna. Utifrån det sociokulturella synsättet kan vi alltså utgå från att lärandet pågår konstant i det dagliga arbetet; på biblioteksgolvet, vid kaffebordet och kring skrivaren. Dock handlar projektet inte enbart om att få syn på eller bekräfta det dagliga lärandet i mötet mellan personal och biblioteksansvändare, utan i hög grad rymmer det en ambition att påverka lärandet genom särskilda insatser. Det handlar om att höja medvetenheten och aktivt stimulera kunskapsutvecklingen om bibliotekens och personalens läsfrämjande uppdrag. Inom *Dela läslust* har regelbundna lärtillfällen – basdagar och projektaktiviteter – arrangerats och erbjudits projektdeltagarna².

En annan aspekt av det sociokulturella perspektivet rör kunskapens och lärandets situerade karaktär (se Säljö 2000), det vill säga att kunskap tenderar att ”sitta i väggarna” och framstå som relevant och giltig i vissa sammanhang, men inte nödvändigtvis i andra. Det här är ett faktum som komplicerar förståelsen av lärande som något gränslöst och ständigt pågående. Ett kunskapsstoff låter sig, kort sagt, inte transporteras från en miljö till en annan med mindre än att de kulturellt formade arbetsätt och konventioner som råder i respektive organisation beaktas (jfr Jernström & Säljö 2004; Pilerot & Hedman 2009). De här premisserna, menar jag, kan vara bra att ha i åtanke under den fortsatta läsningen. Projektets strävan efter att skapa former för att sprida och fördjupa kunskap, både inom och mellan arbetsplatserna, har här en särskild utmaning.

Underlaget för analysen består, som sagt, av dokumenterade samtal och diskussioner som kretsar kring centrala inslag i biblioteksarbete. Steen Wackerhausen (t.ex. 2004, 2009), dansk filosof med särskilt intresse för språkets roll i identitetsformandet hos olika professioner, beskriver hur det kollektiva samtalet inom en yrkesgrupp bidrar till att ringa in och identifiera centrala problem och frågor som gruppen har att förhålla sig till i arbetet. I den professionella diskursen formas därmed en särskild *frågekultur* (*spørgekultur*) som normalt även inbegriper förslag till hur de centrala problemen inom professionen ska hanteras (Wackerhausen 2004, s. 16 ff.).

Materialet som samlats in för den här studien är väl lämpat för en analys som åtminstone delvis rör sig på den språkliga nivån, med fokus på deltagarnas sätt att tala om och ge mening åt de aktiviteter som står i centrum. I fokusgruppernas samtal har också en av frågorna handlat specifikt om hur samtalen kring läsfrämjande förs på arbetsplatserna. Analysen kommer därför både att uppehålla sig

---

² Se Ångmans rapport *Dela läslust – ur ett regionalt perspektiv*.

vid hur deltagarna sätter ord på sitt arbete och på hur de själva, på en metanivå, reflekterar kring sina sätt att tala om läsfrämjande på jobbet.

Det här perspektivet på lärande, kunskap och språk i en professionell kontext bygger på grundantaganden om att den professionella kunskapen inte är helt stabil till sin natur. Snarare ses den här som föremål för diskussion, förhandling och utveckling. Och där traditionell professionsteoretisk forskning ofta betonar värdet av unik och, i ordets bokstavliga mening, exklusiv kunskap (t.ex. Abbott 1988; 1998), har den här studien förhållit sig öppen för att yrkeskunnandet är mer dynamiskt och ibland flytande över professionsgränserna (jfr Nolin 2008).

Ett faktum som präglat bibliotekarieprofessionen och dess status under stor del av 1900- och 2000-talen är dess utpräglade kvinnointensitet (jfr Harris 1992; Williams 2000; Lindberg 2012; Hedemark & Lindberg 2017). Det pågående arbetet med att forskningsförankra yrkesutövningen (se Connor 2007) kan tolkas som ett uttryck för yrkesgruppens strävan efter att tillerkännas professionell status, något som historiskt sett varit svårt att uppnå för kvinnointensiva professioner som exempelvis sjuksköterskor, vissa lärargrupper och bibliotekarier (jfr Hedman, Lundh & Sundin 2009).

Vilken kunskap som kan nås genom en studie av det här slaget har – oavsett de teoretiska verktygens räckvidd – sin givna begränsning i det empiriska materialets karaktär. En relevant fråga som dock inte kan besvaras här är därför den om hur de läsfrämjande ”processerna” i berörda regioner uppfattas av bibliotekens användare. Analysen utgår, av nödvändighet, från ett professionellt perspektiv.

3. Resultat

Presentationen som följer här är strukturerad utifrån de innehållsliga teman som behandlats i fokusgruppsamtalen. De olika intervjufrågorna berörs i skiftande grad inom de tre temana, och varje övergripande frågeställning följs upp av en diskussion kring principiellt intressanta och utmanande frågor som väckts i analysen. Dessa frågor ges inte några definitiva svar i texten, utan är tänkta att kunna fungera som utgångspunkter för fortsatt diskussion.

I framställningen görs ingen särredovisning av de olika regionerna eller kommunerna; de medverkande i det flerregionala samarbetet behandlas såtillvida som en grupp. Snarare än geografisk hemvist omnämns ibland deltagarnas olika professionella befattningar och roller i projektet. I resultatkapitlet förkommer talrika citat, och dessa textutdrag från fokusgruppsamtalen kan härledas till respektive fokusgrupp. Projektteamets grupp (Fgr 3) och chefernas grupp (Fgr 4) anges särskilt, medan övriga grupper med biblioteksmedarbetare (Fgr 1, 2, 5, 6 och 7) endast är märkta med nummer.

3.1 Hur uppfattas och beskrivs det läsfrämjande arbetet av de medverkande i *Dela läslust*?

Ett inkluderande begrepp

Läsfrämjande är uttryckligen det nav kring vilket hela projektet *Dela läslust* kretsar. Men vad i folkbibliotekens verksamheter räknas egentligen som läsfrämjande eller som delar av det läsfrämjande arbetet? Frågan "Vad tycker ni är läsfrämjande?" har konsekvent inlett samtliga fokusgruppsamtal och det är intressant att konstatera att det märks en viss förändring mellan de tidiga samtalen under våren 2015 och de uppföljande samtalen under hösten 2016. I de inledande diskussionerna med biblioteksmedarbetare från de olika regionerna uttrycks generellt en öppenhet för att läsfrämjande kan omfatta ganska mycket. I den allra första fokusgruppen med bibliotekarier och biblioteksassistenter fångades frågan upp såhär:

- Ja, jag kan börja, jag har jobbat i flera år som barn- och ungdomsbibliotekarie tidigare så för mig är det självklart med bokprat för barn då, eftersom det är det jag har jobbat mest med, det är det som dyker upp först.
- *Moderator: Någon som vill haka på det? Vad är det som dyker upp?*
- Sen tycker jag läsfrämjande är att man är tillåtande och inte censurerar för mycket, vi har ju vår låntagarkrets som gillar norska långserier (...), gärna 40-50 delar (...)
- Ja, så att vi inte censurerar. Vi accepterar och puffar för det folk vill läsa.
- Min tanke på läsfrämjande blir egentligen alla samtal man har där man pratar om böcker...
(Fgr 1)

I viss grad tycks fokusgruppsdiskussionen som metod bidra till att öppna upp definitionen av "vad som räknas" som läsfrämjande, när det ena exemplet läggs till det andra i samtalen. Definitionen vidgas, så att säga, under samtalets gång och diskussionerna har ofta en bekräftande karaktär. Tillsammans räknar man in ett stort antal aktiviteter och resurser som kan betraktas som läsfrämjande.

I de senare, uppföljande samtalen märks en tydlig fortsatt utveckling i samma riktning, mot en mycket inkluderande syn på det läsfrämjande arbetet:

- [F]rån början, när vi var här sist, så tror jag att jag nämnde på att det är väl det här med att bokprata för barn som ligger mig närmast när det gäller läsfrämjande. Men i och med det här projektet tycker jag att det har utvecklats. Och jag har också fått synen att nästan allt man gör är ju läsfrämjande.
(Fgr 5)

I projektteamets fokusgrupp beskrivs läsfrämjande som *"ett svårt begrepp för det är så impregnerat utav läsning och utav text"*. Särskilt framhålls betydelsen av att deltagarna i projektet ska komma förbi den snävare förståelsen av läsfrämjande och *"få syn på läsfrämjande, eller lässtimulans, som försiggår överallt."* (Fgr 3, projektteamet)

Under slutfasen av projektet framträder detta som ett dominerande synsätt, att i princip alla förekommande aktiviteter, resurser och tjänster vid folkbiblioteken kan förstås som läsfrämjande – mer eller mindre direkt. Följande citat är bara ett av flera som skulle kunna illustrera det synsätt på läsfrämjande som genomsyrar större delen av intervjumaterialet.

- Vi bedriver ju ett läsfrämjande arbete hela tiden på vårt bibliotek i mötet med våra brukare, eller våra låntagare. Så att det är, jag menar barn- och ungdomsbibliotekarierna jobbar ju mot sina småbarngrupper och skolklasser. Och där sker ju ett kontinuerligt läsfrämjande arbete. (...) Dels så gör vi det i varje vardaglig handling i kontakt med våra låntagare, men vi har ju även speciella aktiviteter på biblioteket som till exempel (...) ett projekt som heter *Boktimmen* där vi träffas en gång i månaden när vi presenterar böcker för varandra. Det är exempel på ett läsfrämjande arbete.
(Fgr 4, bibliotekschefer)

I citatet märks att vissa delar av arbetet, och vissa personalgrupper, är de som kanske framstår som mest uppenbart inriktade mot läsfrämjande. I första hand nämns här barn- och ungdomsbibliotekarier och deras arbete för och med barn i olika åldrar. Uppenbarligen har de senaste årens uppmärksammade rapportering om skolelevers sviktande läsförmåga samt den debatt som följt därpå, bidragit till höjda förväntningarna på just barn- och ungdomsbibliotekariers, och även skolbibliotekariers, läsfrämjande arbete (Jfr Kulturrådet 2015). I citatet nämns också den dagliga kontakten med bibliotekens låntagare som en del av det läsfrämjande arbetet, och slutligen lyfts en tredje intressant aspekt fram. Här handlar det om ett initiativ på arbetsplatsen där man valt att arbeta med bokpresentationer inom personalgruppen.

De här olika aspekterna får illustrera de talrika exempel och nyanser som ges åt begreppet läsfrämjande i materialet. Det handlar alltså delvis om sådana aktiviteter som helt konkret relaterar till läsning och boken som primärt medium, men även om mängder av aktiviteter och möten innanför och utanför bibliotekets väggar, kopplade till en vidare repertoar av medier. Bidragande till den här definitionen av läsfrämjande torde vara det så kallat vidgade textbegreppet som vunnit mark i utbildnings- och forsknings-sammanhang under 2000-talet (jfr Fast 2008). Med ett textbegrepp som utöver skriftliga dokument även omfattar det talade ordet, bild, ljud och film, följer också en syn på läsning och läsfrämjande där en mångfald av narrativ och medier kan blir föremål för det stimulerande och förmedlande arbetet. Datorspel av olika slag är exempelvis en medieform som studiens deltagare nämner i anslutning till det läsfrämjande arbetet.

Det är påfallande att läsfrämjande inte enbart beskrivs som inkluderande i bemärkelsen att *begreppet* rymmer många olika typer av aktiviteter, utan också att det läsfrämjande *arbetet* sammantaget framställs som en interaktiv och kommunikativ företeelse snarare än en mer traditionell förmedlande insats riktad från den anställde till biblioteksbesökaren.

- *Moderator: Det blir läsfrämjande åt båda håll? Ja ja.*
- Jo för det ser man ju ofta, man hinner ju inte läsa alla böcker, det ligger ju i sakens natur. Och då brukar jag ärligt säga, jag har fått tips av en annan låntagare om den här boken och då är ju det också ett sätt att sprida att andra tycker om det. (...)
- Vi hade något väldigt skojigt, jag tror att jag berättade, vi hade sådan här dag i [kommunen] och vi hade bokmingel på bibblan och vi tänkte, det kommer väl kanske inga för det var så anspråkslöst, vi bara tipsar om våra böcker, en bibliotekskväll och så hade vi några tjejer som var med i en pocketbokklubb som berättar hur de jobbar i sin pocketbokklubb. Det kom 100 personer, och så hade vi lite mingel och så lite sådär mat i mitten och så. Det var fruktansvärt anspråkslöst, men det visar ju vilket intresse det finns för just det där bokklubbar och att läsa

tillsammans, och att diskutera tillsammans just nu.

(Fgr 1)

Bland annat nämns att lästips och reflektioner även kommer från användarna till bibliotekspersonalen, att medietips utbyts direkt mellan biblioteksbesökarna, samt att användarnas omdömen om exempelvis böcker de läst kan föras vidare till andra användare via bibliotekspersonalen. Som tidigare nämnts är ett framträdande inslag i arbetet dessutom att bokpresentationer inom personalgruppen har formaliserats. Detta beskrivs också av studiens deltagare som en del av det läsfrämjande arbetet.

Läsfrämjande aktiviteter

På frågan om vad som specifikt görs på biblioteken idag (det vill säga under det pågående projektet) i termer av läsfrämjande, ges bland andra dessa svar:

- Och så måste jag säga den här projektbeskrivningen för det här *Dela läslust*, den var ju... på vårt bibliotek tror jag att det var många som kände direkt att den var såhär på pricken det som vi ändå liksom är här och snurrar på, på något vis. Det var väldigt härligt.

(Fgr 2)

- [J]ag tänker hur det är hos oss. (...) Allt vi gör mer eller mindre handlar ju om läsfrämjande, också att nå ut... sätta upp målgrupper eller göra aktiviteter för att folk ska komma till biblioteket. Men även att vara utanför biblioteket. Och där finns det ju mycket att jobba på. Men det jag tänker på rent konkret som man har gjort, som man gör hos oss... alltså det (...) kanske är lunchbokprat som har tillkommit under det här *Dela läslust*-projektets gång, när bibliotekspersonalen tipsar om böcker. Men även skyltning som ni har varit inne på här. (...) Men klasser, bokprat för klasser. Vi har bok-fika på eftermiddagen för, ja, någonstans åtta-/nioåringar upp till 12 år. Skrivarcirklar (...) – läsecirklar. Och en stor del utav programverksamheten, även om det då inte direkt är läsfrämjande så är det ju det *indirekt* i någon mening. (...) Vi tillgängliggör tidningar, dagstidningar, innan biblioteket öppnar genom att lägga ut dem i angränsande kafé. (...) Mycket blir det! Det är bra att vara sist i raden, men alltså läsfrämjande - det är ju litegrann vårt uppdrag. Det känns ju litegrann som att det är därför vi finns, att vi ska sprida litteraturens möjligheter.

(Fgr 4, bibliotekschefer)

Citatet ovan är innehållsrikt och skisserar en av fler möjliga ögonblicksbilder av det stora utbud av aktiviteter som kopplats till det läsfrämjande uppdraget. Även bland de olika "processer" som dokumenterats inom projektets ramar finns en stor spännvidd³, men i fokusgrupp-diskussionerna löper associationerna än friare.

Det samlade materialet ger onekligen ett intryck av att projektet fungerat kreativt, framför allt på lokal nivå i de kommunala biblioteken. När fokusgruppen med projektteamet diskuterar utfallet av *Dela läslust* så betonas också just de lokala bibliotekens relativa autonomi i projektet:

---

³ För en komplett förteckning, se Bilaga 1 i Ångmans rapport *Dela läslust – ur ett regionalt perspektiv*.

- [D]et har ju pågått otroligt mycket där under den här tiden, och de har ju naturligtvis deltagit i de här lärtillfällena. Så att det kan ju också vara ett sätt att förhålla sig, att (...) man är tillräckligt stor för att jobba på själv. Och man tar in det som man får så att säga. Men sen så sköter man sig själv.
(Fgr 3, projektteamet)

Det lokala handlingsutrymmet framstår i flera fall som stort, även om det ter sig olika på olika arbetsplatser. I en av de fokusgrupper som diskuterar hur projektet genererat idéer och nya aktiviteter, beskrivs också ett framväxande förhållningssätt på arbetsplatsen, nämligen *”det här med att våga göra fel”* (Fgr 2). I flera fokusgrupper talas det om hur arbetet med läsfrämjande överbryggat en tidigare försiktighet, eller till och med en rädsla för att göra *”fel”*.

Den inkluderande synen på vad som kan och får ingå i det läsfrämjande uppdraget tycks därmed ha bidragit både till nya idéer och till att handlingsutrymmet på arbetsplatsen uppfattas som större. Perfektionismen har kunnat läggas på hyllan. Det är värt att notera att testandet av olika former och metoder för läsfrämjande ofta framstår som relativt informellt och organiskt. Flera deltagare uttrycker i varierande ordalag att kreativiteten och initiativrikedomen fått spelrum under projektets lopp.

Alla ska med

I projektets målsättningar har betonats att alla medarbetare vid biblioteken har en del i ansvaret för det läsfrämjande arbetet. Alla förväntas vara medvetna om och kunna sätta ord på hur deras insatser för läsfrämjandet spelar roll. I fokusgrupperna berättar också deltagarna mangrant om sina roller i det mångfacetterade arbetet för läsning. De personer som medverkar i intervjuerna, och som kan förmodas vara intresserade projektdeltagare, ger åtskilliga exempel på att och hur de påverkar arbetet på både lokal och regional nivå. Framförallt är det deltagare med arbetsledande och samordnande uppdrag som ser sin roll i det centrala arbetet, medan bibliotekarierna beskriver sina insatser i de lokala verksamheterna. Intervjufrågan om hur man som medarbetare kan *påverka* arbetet ställs, och svaren är talrika och regelmässigt positiva, i analogi med alla exempel som ges på hur arbetet bedrivs. Initiering, utveckling och påverkan av det lokala arbetet framträder som bärande kvaliteter i projektet som helhet.

Bland övriga personalkategorier vid biblioteken är biblioteksassistenter representerade med en knapp handfull deltagare. Det exakta antalet framgår inte av det empiriska materialet, men det är lätt att konstatera att den här gruppen är i minoritet bland studiens deltagare och bilden av hur de uppfattat sina möjligheter att påverka projektet blir inte lika tydlig, även om flera enskilda exempel ges. Samtidigt omtalas just assistenterna ofta av sina arbetskamrater bibliotekarierna. I en av fokusgrupperna resonerar deltagarna såhär:

- Alltså, det skulle ju vara intressant om någon av dem som jobbar som biblioteksassistenter hos oss på [ortens] bibliotek var här och svarade på frågorna.
  - För vi är ju någon slags talesmän för dem också.
  - Taleskvinnor.
- (Fgr 6)

Vissa delar av ordinarie biblioteksverksamhet tycks ha framträtt i en ny dager och omvärderats i anslutning till projektet. I hög grad gäller detta bibliotekens arbete med skyltning. Ett av *Dela läslusts* centrala arrangemang har uppmärksammat just skyltningen och synliggörandet av bibliotekens utbud, och det tycks ha fått ett reellt genomslag. Det är intressant att konstatera att även om flera bibliotekarier är aktiva i arbetet med skyltning så är det en uppgift som inte sällan utförs av biblioteksassistenter.

- Före jul nu då hade vi någon diskussion sådär att nu ska vi dra igång och göra mer läsfrämjande, och alla skulle göra något boktips på webben och något sådant där grejer, kanske göra något blogginlägg och... och då är det flera assistenter som, alltså det där jag vet inte, jag har aldrig hållit på med något läsfrämjande. Och då är det flera av dem som är storläsare som låntagarna flockas till dem så fort de går bland hyllorna, för att få boktips av just dem. Och flera av dem gör jättehäftiga skyltningar och skyltar om flera gånger i veckan såhär. Man tänker vad fan, de där gör mer än vad en annan gör egentligen, men man har liksom aldrig gjort den där kopplingen. Det är ju lite intressant egentligen.
(Fgr 1)

Reflektion kring det gränslösa läsfrämjandet

Dela läslust har tveklöst fungerat samlande och inkluderande i flera avseenden, såväl för olika personal- och användargrupper som genom att många olika aktiviteter på biblioteken kommit att betraktas som naturliga delar av det läsfrämjande arbetet: *"Det är ju ett paraply (...) allt vi gör är ju läsfrämjande"* (Fgr 1). Projektet har omvittnat motståndslöst kuggat i ett befintligt intresse och en vilja att jobba med läsfrämjande och litteraturförmedling på folkbiblioteken. Det är också tydligt att läsfrämjande arbete ligger i tiden, som ett svar på samhällets uttalade behov. Det är långt ifrån första gången biblioteken agerar framsynt och visar sin förmåga att utveckla och anpassa den professionella frågekulturen och agendan efter samtidens villkor (Lindberg 2012; jfr även Nolin 2013).

Dela läslust är nu ett av många svenska projekt med läsfrämjande i fokus, och för att kunna arbeta metodiskt och strategiskt med utvecklingen av läsfrämjande vid våra folkbibliotek är det viktigt att veta vad som faktiskt avses; vilka konkreta delar av verksamheten, vilka särskilda resurser och tjänster, som i första hand berörs.

Vad händer då med ett begrepp som är så pass tänjbart att det potentiellt innefattar allt vad som görs, inom och utom avgränsade projekt? Finns det en risk att begreppet dräneras på sin innebörd? Om begreppet snarare används som ett adjektiv – en karaktärisering av all typ "läsvänlig" verksamhet vid folkbiblioteken – än som en bestämning av urskiljbara aktiviteter och processer, blir det då inte uddlöst i argumentationen för medelstilldelning, strategiska satsningar och legitimitet? Vilka läsfrämjande arbetsinsatser ska förmodas göra positiv skillnad jämfört med att "bara" göra det man brukar?

3.2 Hur beskriver deltagarna sitt sätt att samtala och samarbeta kring läsfrämjande, och vilka kompetenser uppfattas som viktiga i det arbetet?

Under fokusgruppsamtalen har frågan rests om hur man på arbetsplatserna samtalar om läsfrämjande. I föregående avsnitt kunde vi se att sätten att se på och tala om företeelsen läsfrämjande, tycks ha kommit att bli mer inkluderande inom projektet över tid. Men frågan om hur det talas om läsfrämjande har också en annan innebörd i studien, närmare bestämt hur man som biblioteksanställd samtalar med sina kollegor om och i det läsfrämjande arbetet. Detta är en aspekt av projektet som också gett intressant utslag i fokusgrupperna.

På ledningsnivå har tydligt deklarerats att det är önskvärt att alla medarbetare involveras i det läsfrämjande uppdraget, i det praktiska arbetet och i sin självbild som yrkesperson:

- Man ska prata för det här. Man ska prata positivt för det, och det är hela den biten. Så även om man inte är direkt involverad i ett läsfrämjande projekt så ska man ha en positiv inställning till det, om ni förstår vad jag menar...

(Fgr 3, projektteamet)

Detta att "prata för" och, framför allt, samtala om och i det läsfrämjande arbetet är också något många medarbetare lyfter fram som en nyhet i *Dela läslust*, och det beskrivs i flera sammanhang som både stärkande och befriande. Med Wackerhausen (2004) kan vi påminna oss om att sätten på vilka vi talar om – identifierar och begreppsliggör – centrala områden i vår yrkesutövning och professionella kunskap, tenderar att fungera sammanhållande i den kollektiva yrkesidentiteten. När läsning i vid mening åtnjuter en status som professionellt objekt⁴, framstår också arbetet med att inspirera, stimulera och möjliggöra denna läsning som legitima uttryck för en delvis omförhandlad frågekultur. Sviktande eller utbliven läsning kan sägas ha etablerats som professionella problem, eller frågor, för biblioteken att hantera. De många läsfrämjande aktiviteterna utgör då legitima svar. Som del i den nationella kraftsamlingen för lässtimulans får prioriteringarna stor tyngd, även på en samhällelig arena.

Följande utdrag är hämtat från bibliotekchefernas grupp och berör den "*Dela läslust-timme*" (en lästimme om dagen under fyra av veckans dagar) som införts vid en av arbetsplatserna under projektet:

- Och sen vill jag bara säga att jag tror att alla... framför allt för assistenterna tror jag att (...) *Dela läslust* har betytt mycket. För då plötsligt så vågar de ge boktips i mötet med... förut har man upplevt att man har trängt sig på, men också att man känner att det här – "nej men jag jobbar med att iordningsställa och in- och utleverera" – det är en del av processen! Där var det jätteviktigt. Sen (...) så får jag nämna att jag tror att det här, alltså det här *Dela läslust* har satt igång mycket tankar och så. Men jag tror framför allt... och det ska vara spännande att se om några år – jag tycker vi ska ha en utvärdering om några år – men här och nu verkar det (...) alltså ha mest betydelse för den enskilda individen och arbetsgruppen i det att de pratar mera böcker.

---

⁴ Uttrycket professionellt objekt beskriver det mål som en eller flera yrkesgruppers arbete syftar till (Jfr Limberg & Folkesson 2006). I arbetet med att stimulera och möjliggöra läsning, är det rimligt att utgå från att just människors läsning kan förstås som det professionella objektet.

(Fgr 4, bibliotekschefer)

Modet att tala om litteratur

Mod är ett återkommande tema i det empiriska materialet. I 3.1 beskrevs hur andan i *Dela läslust* tycks ha ingjutit mod att arbeta mer testande och än vanligt. Vad som lite svepande kan beskrivas som bibliotekens traditionella strävan efter ordning och struktur har i vissa fall fått ge plats åt mer explorativa arbetsätt. Flera medarbetare vidrörde just mod i denna bemärkelse – att våga sig på något mindre förutsägbart, och att också vara beredd på att hantera ett misslyckande.

Här återkommer nu formuleringar om mod, men ur en lite annorlunda vinkel. Här handlar det främst om att stiga över personliga eller organisatoriska trösklar för att delta i arbetsplatsens kollektiva samtal om läsning och medier. Några gånger nämns film och datorspel – alla fokusgruppsdeltagare känner sig inte lika kapabla i relation till de medierna – men främst handlar det om böcker. Olika genrer diskuteras och som mest respektingivande framstår, till syvende och sist, skönlitteraturen.

- [V]i har ganska nyligen i personalgruppen att man tar med... på tisdagar tar vi med en bok på fikaten, och istället för att göra det så pretentiöst, istället för att säga 'vi gör ett bokprat' liksom såhär, utan *den här* boken läser jag just nu. Och så bara behöver man inte säga något mer för egentligen, om man tänker, för vi har alla olika utgångspunkt. Och då visar man för kollegan om man inte vet vad den här personen gillar att läsa. Man kanske bara får ett 'okej, den boken finns'. Det är ett sätt.

(Fgr 2, *min kursiv*.)

Att det krävs mod för att våga prata böcker och läsning är ett återkommande tema, i synnerhet för assistenterna men även bibliotekarier emellan (jfr även Region Halland 2015). Bokprat och lästips tycks dock vara aktiviteter som både har lyfts upp och avdramatiserats över tid. Många medarbetare uttrycker att de med uppmuntran från ledningen idag också vågar prova sig fram.

- Ja. Man blir starkare om man tänker att läsfrämjande är någonting som alla gör på bibliotek i princip hela tiden. Hur blir man då gemensam, hur stärker man de gemensamma musklerna, eller vad man nu ska säga? Så att det blir liksom ännu tydligare.
- Jag tror att det är kollegor som är bra på vissa områden, absolut. På musik till exempel. Som kanske inte alls... han kanske till och med har skrivit en bok om vampyrer men inte alls [är] så pigg på att stå på en scen. Alltså personen kan ha kunskapen men att de måste övervinna någon slags lust – hitta lusten att förmedla den.
- Lusten, och kanske lite modet?
- Modet, ja.

(Fgr 7)

- Men vi pratar ju om mod, och det man upplever då i de här personalboktipsartillfällena är ju att modet har ökat, att våga berätta, hos alla. Och då gäller det även dem som jobbar som assistenter. Och jag vet, jag kan inte säga att jag vet att modet att göra det i lånedisken har ökat, jag kan inte svara på det faktiskt. Men det är ju en förhoppning. Men sen, att modet hos oss som hållit på med alla dessa program har ju definitivt ökat under projektiden.

(Fgr 6)

Inre och yttre samarbeten

Det intensifierade och delvis nya professionella samtalet om läsfrämjande och litteratur kan i sig ses som ett tecken på fler och närmare samarbeten på arbetsplatserna. Olika yrkeskategorier förenas i aktiviteter som möten, diskussioner och boktips på sätt som tidigare varit ovanligt eller upplevts som främmande. Som nämndes i ett av citaten ovan finns också exempel på att medarbetare med olika typer av tjänst eller specialisering under projektets gång har utvecklat sina respektive arbetsuppgifter, exempelvis skyltning, på ett sätt som tydligare placerar arbetsuppgiften i en läsfrämjande kontext.

Olika former av externa samarbeten diskuteras också i materialet. På en övergripande nivå kan naturligtvis hela *Dela läslust* betraktas som ett samarbete mellan regionala och lokala aktörer, i syfte att utveckla kvalitativa verksamheter på kommunal nivå.⁵ Bredvid de projekt- och arbetsplatsinterna samarbetena bjuder intervjumaterialet också på mängder av exempel på andra typer av samarbeten med externa partners inom offentlig förvaltning, näringsliv och i civilsamhället. Den intresserade hänvisas särskilt till projektets dokumentation på webben (*Dela läslust* u.å.), men för att bara skissera en bild av olika typer av samarbeten och samverkan som pågått i projektet, kan exempelvis följande partners nämnas: förskola och skola, studieförbund, kommunala förvaltningar med ansvar för nyanlända, rollspelklubbar, musikskola, kyrkor, hembygdsföreningar, barn- och mödravårdscentraler, diverse kultur- och idrottsföreningar, lokala företag som sponsrar bokgåvor, kurser och utbildningar för skrivande, muséer, kaféer etcetera.

Kompetenser i det läsfrämjande arbetet

En fråga som diskuterats ingående i grupperna är den om vilken eller vilka kompetenser som behövs för det läsfrämjande uppdraget. Med hänvisning till den definition som presenteras i Lisa Ångmans rapport *Dela läslust – ur ett regionalt perspektiv*, kan vi konstatera att kompetens inom projektet har beskrivits som ”att ha den *kunskap* som behövs för att arbeta läsfrämjande, ha en *vilja* att använda den kunskapen och ha *förmågan* att se tillfället när den kan användas”. Den här förståelsen av begreppet kompetens är sannolikt bekant för projektets deltagare. Samtidigt har jag i analysen betraktat tolkningen och användningen av kompetensbegreppet som en del av empirin, det vill säga att förståelsen av begreppet kan skifta mellan grupper och enskilda deltagare. I vissa fall får jag intrycket att ordet används för att beskriva formell, utbildningsbaserad kompetens, medan det i andra fall tänjs ut mot en mer generell erfarenhetsgrundad förtrogenhet eller intresseinriktning.

En av projektets grundläggande idéer är att alla som arbetar på folkbiblioteken i de medverkande regionerna ska se och kunna beskriva sin egen del i arbetet med att stimulera till läsning. Som framgått genom analysen är det ofta så att olika grupper i personalen anses kunna bidra på olika sätt i det läsfrämjande arbetet, men idén om allas delaktighet tycks samtidigt medföra att man ogärna formulerar alltför strikta kompetens- eller kvalitetskriterier för arbetet. När frågan om kompetens ställs mer frikopplat från distinkta arbetsuppgifter ges dock flera förslag på vilka områden som behöver täckas in.

---

⁵ Projektets strävan mot strategiskt samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet behandlas närmare i Ångmans rapport *Dela läslust – ur ett regionalt perspektiv*.

- **Litteraturkännedom**

Primärt nämns olika grader av litteraturkännedom, såsom i följande citat från biblioteksmedarbetarnas grupper:

- Hur har min historia sett ut? Jag vet, jag läste ganska mycket och så började jag på universitetet, då blev det mycket kurslitteratur, då läste jag mindre skönlitteratur. Och nu börjar jag läsa mer igen och så ännu mer, och nu har jag börjat jobba som bibliotekarie så nu känner jag nästan yrkestvånget. (...)
- Ja men jag återkommer till det jag sa med lästid. Det är faktiskt så att man måste ju liksom slåss för att få det. Ja men ska man kunna jobba läsfrämjande, ska man kunna ha ett sjyst bokprat till exempel då måste man ju ha läst böckerna, det är helt självklart och det är absolut nödvändig tid.
(Fgr 2)
- Så det är ju, då krävs det ju lite mer litteraturkännedom inom ämnet, så att säga. Fast jag tycker inte att man kan säga att det krävs, man kan inte säga att det generellt krävs litteraturkännedom egentligen för att kunna läsfrämja i en lånedisk. Det tycker jag egentligen inte, utan det räcker ju med att man... vågar dela med sig av sina läsupplevelser egentligen.
(Fgr 6)

Som kontrast till de här resonemangen bland biblioteksmedarbetarna, kan vi titta närmare på ett utdrag från bibliotekschefernas samtal. Där kretsar diskussionen kring vad som krävs för att på ett kvalificerat sätt arbeta med läsfrämjande och förmedling.

- Vi gjorde en undersökning bland personalen där man fick svara på 'vad är det för böcker du tipsar om? Hur får du inspiration?' Och det vanligaste svaret var (...) 'jag tipsar om det jag själv har läst'. Och där kände vi att vi satte fingret på väldigt mycket saker som inte är en professionell hållning. Vi måste kunna tipsa, inte utifrån min egen personliga smak, utan vad är min roll och min kompetens i det här? Det har gjort att vi då sedan ett år tillbaka har en aktiv grupp som arbetar med förmedlingsfrågor och läsfrämjande arbete. Jobbar med omvärldsbevakning, med metodutveckling och bidrar med kompetens till hela organisationen.
(Fgr 4, bibliotekschefer)

Resonemangen om vad just "en professionell hållning" innebär i jämförelse med "den egna personliga smaken" tas upp vid ett par tillfällen i chefs- och projektteamets grupper. Här finns en uttalad strävan efter att medarbetarna ska kunna ge sakliga upplysningar om bibliotekets utbud och idealt ska det kunna ske även om den enskilda anställda saknar personlig erfarenhet av vissa medier eller titlar. En av cheferna drar paralleller till kvalificerad fackhandel: *"Jag brukar göra jämförelser med Systembolaget, de har garanterat inte druckit alla viner som de har tipsat om. Det vore liksom orimligt."* (Fgr 4, bibliotekschefer)

- **Att vara personlig**

I diskussionerna om vilken typ och grad av litteraturkännedom som krävs för det läsfrämjande uppdraget framträdde en spridd uppfattning om att ett personligt intresse är en av de främsta

resurserna: "Ett eget stort intresse för det man pratar om; man ska nog prata om det man tycker om själv" (Fgr 1). I det empiriska materialet framgår dock att det personliga intresset inte enbart relateras till läsning och litteratur. Uppfattning om betydelsen av personlig erfarenhet av läsning kan även utsträckas till att omfatta förmågan att mer generellt "vara personlig" i sin yrkesutövning.

- [D]et som slår mig nu när du pratar och så, det är det här kanske det personliga. Att man vågar vara personlig... mycket mer. Mot låntagarna, mot överhuvudtaget människor. Och personalen sinsemellan också, men i sin inställning till böcker och läsning. Det är inte prestige eller litteraturvetenskapliga utredningar. Alltså, ni vet, utan det är liksom, det är bara mitt personliga intryck av den här boken och det är okej att säga det.
- Moderator: Kan det vara en metod? Kan man säga att det är en metod på ett sätt, att man kan vara personlig? Kan man det?
- Jo, vi har blivit personligare. Det stämmer.
- Och det måste man ju vara (...) när jag ska tipsa om vad jag gillar, för det är väl det det handlar om...
(Fgr 6)

- Sen hade jag, det är några år sen men, då hade jag (...) så här månadens novell. Eller vi tipsade om noveller, och läste noveller. Och då brukade jag ha till exempel så här Charles Bukowski och så (...) och då hade jag min lilla så här fanclub. (skratt) Jag brukade säga det. Det kom alltså en grupp och då var det i regel killar som brukade komma och lyssna. De visste kanske... så man kanske hittar sin favorit, sin favoritbibliotekarie. Man lär sig, liksom, vilka som... ja, de böckerna gillar jag. Den personens böcker.
(Fgr 7)

I ett avslutande utdrag från Fokusgrupp 7:s samtal, omtalas förmågan att skapa personligt förtroende som extra relevant i arbetet med unga användargrupper:

- [N]är man lär känna dem så kan man liksom få en liten sådan där relation. Och jag tror att speciellt med ungdomar så tror jag att det är viktigt. Att det liksom... För de tycker inte om att prata, de kan ju gå in i biblioteket, har jag förstått, och sedan vända. För att det inte är rätt person vid lånedisken.
(Fgr 7)

- **Förmedlingskompetens**

Utöver området litteraturkännedom, och att själv vara en mer eller mindre aktiv läsare, omtalas i fokusgrupperna även andra kompetenser som väsentliga i det läsfrämjande arbetet. Ofta kretsar resonemangen då kring olika aspekter av förmedling. I det empiriska materialet framträder förmedlingskompetensen som komplex; en kombination av litteraturkännedom, pedagogisk och kommunikativ förmåga samt målgruppsanpassning. I en av fokusgrupperna beskrivs den här sammansatta kompetensen med utgångspunkt i den pedagogiska aspekten:

- Alltså det behövs väl en pedagogisk kompetens, tänker jag. Bara för att man läst mycket böcker betyder det inte att man nödvändigtvis kan förmedla det till andra också, och till alla åldrar. Så pedagogisk kompetens och inspiration och olika sätt om hur man kan jobba läsfrämjande idag. Det kan ju vara alltifrån bokprat till bokcirkel och så.

- Sätt att förmedla...
- *Moderator: När du säger pedagogisk kompetens, vad tänker du på?*
- Då tänker jag att kunna prata, dels prata inspirerande, alltså att kunna sammanfatta en bok. Utifrån vilken personen är som man möter, att liksom kunna känna in och känna av hur ska jag liksom prata om den här boken, eller ja, gentemot just den målgruppen.
(Fgr 2)

Även bemötande nämns många gånger i anslutning till, och som en aspekt av, just förmedling:

- Jag håller fullkomligt med om det med kompetensen och vill bara fylla på med det att jag tänker på vårt bemötande som jag känner är jätteviktigt att jobba på bred front med all personal i biblioteket, hur upplevs vi utifrån? (...) Och det är också ett sätt att arbeta läsfrämjande, att vi alla tänker på hur vi bemöter den som kommer in, oavsett frågeställning.
(Fgr 2)

- **Teknisk kompetens**

Det läsfrämjande arbetet pågår inte bara på biblioteket och heller inte enbart i mellanmänniska möten. Förmågan att anpassa kommunikationen till olika målgrupper har också en teknisk dimension, och detta är något som ibland poängteras i fokusgrupperna.

- Jo jag skulle bara säga det här att liksom kunna prata en bok och sammanfatta den. Det har jag blivit mycket bättre på sen jag började blogga om böcker. För då när jag har läst boken då måste jag liksom ta ut den där röda tråden ur huvudet, man får ju inte berätta för mycket och man ska berätta såhär lagom. (...)
- Jag vill bara anknyta till det här att skriva för det är något som jag slår nästan knut på mig med. Jag pratar gärna men skriver, det tar lång tid. Så där tror jag många känner att man behöver ha kompetenshöjande, men även det här då att man kan gå vidare. Du kan ju filma istället då och ha poddar och Youtube och så vidare, och det är också ett sätt att lära sig agera. Det är så mycket som händer utåt på ett annat sätt nu. Så det kan man också tycka att om man nu ska prata om kompetens – att lära sig hantera alla de medierna.
(Fgr 2)

I en annan grupp pratade man också om behovet av att öva sig på att spela in bokprat: *"...alltså att man klarar av att lyssna på sin egen röst, vilket inte är så himla kul."*(Fgr 6)

Samtidigt som det empiriska materialet ger mängder av exempel på hur främst olika webbaserade redskap används i arbetet, så ger flera deltagare uttryck för att ett uppdaterat läsfrämjande arbete ställer krav på kompetensutveckling. Även i projektteamet diskuteras utmaningen att få en väsentlig aspekt av arbetet, nämligen skyltningen, att fungera i digital form:

- Men just den digitala skyltningen är ju väldigt svår, med alla digitala medier och allt vad det är, att nå ut. Och det jobbar vi ganska mycket med, att få ut digital information. För när de väl har kommit till bibblan, då kanske de hittar en bok. Men det gäller ju att få dem att komma hit (skratt), det är ju steg ett.
(Fgr 3, projektteamet)

- **Målgruppskännedom**

Folkbibliotekens lagstadgade uppgift att erbjuda kvalitativ verksamhet för alla (SFS 2013:801) kräver, möjligen något paradoxalt, att olika tjänster utformas för och riktas mot specifika målgrupper. Vissa grupper anges också som prioriterade i lagen, såsom personer som har annat modersmål än svenska (5 §) och – vid folkbiblioteken – barn och ungdom (8 §). Att som biblioteksmedarbetare sätta sig in i dessa olika gruppers skiftande behov och intressen är en förutsättning för att ge utbudet relevant form, innehåll och nivå. Den dagliga kontakten med bibliotekens besökare är ett sätt att nå kunskap om olika användargrupper, men det räcker inte fullt ut om arbetet ska kunna bedrivas proaktivt. Extra tydligt blir det i de fall då de avsedda målgrupperna inte nyttjar biblioteket spontant. En kompletterande och väsentlig informationskälla i det här sammanhanget är den flora av användarstudier som finns att tillgå inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningsfältet (Rydsjö & Elf 2007; se även Case & Given 2016).

I materialet nämns framför allt två användargrupper som associeras till bibliotekens läsfrämjande arbete, om än på olika sätt. Dels handlar det om den stora och heterogena gruppen *barn och ungdom* (se t.ex. Drotner 2011), som i sin tur ofta delas in vidare utifrån ålder, årkurser, föreningsengagemang och dylikt. De olika sammanhang – skola och fritid – i vilka bibliotekarier och assistenter möter barnen och ungdomarna, sätter olika prägel på de här mötena. I relation till skolans krav förekommer ibland synsättet på bibliotekets roll som en stödfunktion till läsutveckling och lärande, medan utsagor om fritidsläsningen oftare betonar bibliotekets funktion som en kravlös arena för inspiration och läslust (jfr Hedemark & Lindberg, kommande). Så som projektet *Dela läslust* har utformats tycks det falla sig ganska naturligt att deltagarnas fokus främst läggs på förmågan att stimulera till frivillig lustläsning (jfr Sandin 2011), även om kännedom om skolutbildningens kontext och mål också lyfts fram som viktig.

- Behöver man ha kompetens... jag tänker om barns utveckling, språkutveckling, lärande?
  - Det tror jag.
  - Och förskolans verklighet, hur verkligheten ser ut i förskolan lite grann, tror jag också.
- (Fgr 6)

Språkutvecklings kognitiva och biologiska aspekter är sannolikt en mer central professionell kunskap hos andra yrkesgrupper än bibliotekarier, men genom samarbeten kring läsning med exempelvis BVC och förskola, tenderar kompetensområdet att aktualiseras även i bibliotekssammanhang. En av deltagarna från projektteamet beskriver de språkutvecklande aktiviteterna på biblioteket som kompetensmässigt relevant men delvis okänd terräng. I projektteamet berörs frågan under en diskussion om vilka aktiviteter som bör prioriteras:

- [J]ag känner mig så osäker på att prata om det här med språkutveckling, och så gör de de här föräldragruppträffarna om och om igen och pratar, och genomför dem och *kan* naturligtvis... har naturligtvis *kunskap* om barns språkutveckling. (...) man går ut och gör det och en del säger – ja men är ni verkligen säkra på det här?
- (Fgr 3, projektteamet, *min kursiv*.)

Andra aspekter av den kompetens som krävs för ett trovärdigt arbete just med barn och unga, handlar om à jour-hållning om dagens medielandskap (t.ex. Drotner 2011); traditionell och elektronisk bokutgivning, samt medier som spel och film. Flera citat i andra delar av rapporten

illustrerar detta, såsom i diskussionerna om litteraturkännedom och om betydelsen av att skapa förtroende hos de yngre målgrupperna.

En annan målgrupp som omtalas i materialet, är de *nyanlända* personer som lever i Sverige sedan den senaste flyktingvågen med kulmen 2015. Geografiskt sett kommer flertalet av dem från Syrien, Somalia och Afghanistan, och variationerna i social och utbildningsmässig bakgrund inom gruppen är mycket stor. Folkbiblioteken har generellt mobiliserat och arbetat intensivt för att möta de nyanländas behov av såväl samhällsinformation som litteratur och andra kulturupplevelser (Pilerot & Hultgren 2016). I relation till utmaningarna som möter i det här arbetet nämns också särskilda kompetensbehov, såsom språkkunskaper och förmågan att förmedla lättläst litteratur för vuxna. I projektteamet och bland bibliotekscheferna talas det mycket om både det initiala arbetet att nå de nyanlända, och att därefter erbjuda dem relevant service. Inte minst gäller det att hitta nya arbetsätt utan att byråkratin sätter stopp. De specifika språkkunskaperna saknas ofta bland biblioteksmedarbetarna, men efter att de nyanlända deltagit i SFI-undervisning vittnar flera anställda om hur man kunnat möta upp med språkträning och litteraturförmedling på enkel svenska.

- Jag tänker väl litegrann på det här med mångspråkigt och nå ut till de nyanlända och dela med sig av läslust till dem också. Det är någonting som står högt på min prioriteringslista just nu känner jag. Speciellt kanske med anledning av det här projektet också och basdag två, tror jag det var som vi var på. Och att jobba mer gentemot dem. Vi har ju något som vi kallar "Babbla på bibblan" då vi träffar dem här. Men då försöker vi mer prata enkel svenska. Och vi har haft en grupp nu i våras och den har blivit ganska, vi har lärt känna varandra ganska bra. Så nu i höst så har vi tänkt dra igång för lite mera läsande kanske, att tipsa om lättlästa böcker för vuxna.

(Fgr 5)

Ytterligare ett antal kompetensområden tas upp i fokusgruppsamtalen, främst av projektteamet och av chefsgruppen, om än inte uteslutande där. I det följande presenteras de mest framträdande.

- **Forskningsorientering**

En del av de kompetenser som efterfrågas i materialet kan beskrivas som strategiska till sin karaktär. Vissa kan kopplas till traditionella kriterier för professionsutövning (jfr Abbot 1988) – inte minst gäller det strävan efter att arbeta forskningsbaserat (jfr även Connor 2007). Nästa utdrag kommer från Fokusgrupp 2 och anknyter till en diskussion om vikten av att avsätta arbetstid för läsning av litteratur.

- Ja vi har ju nämnt lästid så det är avklarat nu, men även lästid vad det gäller att hålla koll på ett fält och göra en domänanalys emellanåt eller vad man ska säga. Sätta sig och kolla, vad skrivs det för avhandlingar inom biblioteksområdet? Och hinna läsa lite grann. (...) Så det vore trist om man inte skulle ta del av det. Så att professionen tar del av vad akademikerna gör. De flesta har ju varit akademiker också, kanske fortsätter vara vid sidan av man jobbar. För annars känns det som att de här uppsatserna de skrivs för ingen istället, och det bara samlas på hög. Och det måste finnas små guldkorn där också, utgår jag ifrån.

(Fgr 2)

Att i det läsfrämjande arbetet orientera efter, och dra nytta av, relevanta vetenskapliga publikationer nämns alltså som ett sätt att åstadkomma en forskningsförankring. Projektets basdagar och andra lärtillfällen beskrivs också som vägar mot ett forskningsbaserat arbetssätt.

- Sen är det också viktigt med sådan forskningsbakgrund tycker jag det är. Alltså studiedagar eller utbildning, för det här är ju liksom det viktigaste arbetet vi håller på med. Alltså det är ju det. Biblioteket vilar ju liksom på den grunden så att säga och ja då är det också viktigt med forskningen så att vi vet, vad bygger vi det vi gör på?

(Fgr 2)

- **Marknadsföring och synlighet**

Andra kompetenser rör olika aspekter av organisation och ledningsarbete. Tidigare i rapporten har bibliotekens skyltning vidrörts. Tvivelsutan har medvetenheten om skyltningens betydelse och värde aktualiserats inom *Dela läslust* som ett av svaren på frågan "Hur kan rummet i sig bli mer läsfrämjande?"⁶. Sannolikt har intresset väckts redan under *KUB*-projektet där Petra Trobäck medverkan inspirerade flera deltagare. Ofta är det just assistenters goda arbete med läsfrämjande genom som skyltning och bokbord som uppmärksammas av kollegor i fokusgrupperna. Skyltningen utgör i sin tur en del av det mer omfattande arbetet med att synliggöra och marknadsföra biblioteken och de läsfrämjande insatserna. Att vara synlig och figurera i "rätt" sammanhang är en utmaning för folkbiblioteken generellt, och bibliotekscheferna ger ytterligare exempel på det:

- [O]ch likadant så var vi med i karnevalen nu och hade egen biblioteksbus med där. (skratt) så vi syns liksom i samhället, utav människorna. Det tror jag är jätteviktigt att bli en aktör. Man hade stort cykellopp, då var vi ju där och delade ut böcker till alla barn som var där.

(Fgr 4, bibliotekschefer)

- **Kompetens som metakompetens**

En annan aspekt av kompetensfrågan handlar om att ha förmågan och viljan att aktivt arbeta med organisationens kompetensförsörjning som sådan. Följande två citat är hämtade från projektgruppens respektive bibliotekschefernas samtal:

- Jag tänker att en kompetens (...) som behöver tillföras folkbiblioteken, är ju att tänka nytt vid rekrytering. Att rekrytera annorlunda. Att se människors bakgrund och erfarenheter, och även andra yrkesgrupper kan faktiskt tillföra reell kompetens på bibliotek.

(Fgr 3, projektteamet)

- [N]u måste vi hitta det vi söker. Vi måste ju hitta en lösning på den här kompetensbristen. Och det gör ju att det här kommer vara en process man alltid får leva med. Det måste ju få vara en utvecklingsprocess annars funkar det inte. Och nu när vi har anställt nya assistenter så har vi haft en helt annan profil. Vi har högskoleutbildning på dem. De måste ha högskoleprofil. Men så har det inte varit förut. (...) [N]u har vi tagit in en med marknadsföringshögskola, vi har en som är journalist. Alltså då har vi fått en helt annan

---

⁶ Se Ångmans rapport *Dela läslust – ur ett regionalt perspektiv*.

personalgrupp. Och den här journalisten har ju ett helt annat sätt att se på biblioteket framför allt. Och även i en marknadsföringsmänniska som har jobbat på en byrå liksom har ju en helt annan liksom – hur ska vi nu få ut det här? Och det har ju gjort att det har blivit en otrolig dynamik i gruppen.

(Fgr 4, bibliotekschefer)

Här betonas alltså värdet av att kunna identifiera organisationens behov, och då mer specifikt behovet av att förstärka kompetensen inom områden som kommunikation och marknadsföring. Det är i sig inte några nya eller okända arbetsuppgifter, men det är intressant att konstatera är att det här handlar om assistenttjänster med krav på högskolekvalifikationer.

Reflektion kring mod, kompetens och professionalitet

Såväl bibliotekarier som biblioteksassistenter uppger att det tagits radikala steg under projektets gång såtillvida att alla på arbetsplatsen, i vissa fall under mild tvång, kommit att delta i interna möten för boktips och samtal om litteratur. Vid upprepade tillfällen nämns vikten av att våga prata med såväl biblioteksanvändare som med kollegor om olika medier, främst skönlitteratur (jfr Region Halland 2015). Nog är det anmärkningsvärt att steget till att personligen våga formulera sig om folkbibliotekens vanligaste medium bland sina arbetskamrater, kan upplevs som så stort?

Varifrån kommer en sådan ängslan? Ska den förstås i relation till historiska hierarkier och strikt arbetsdelning (jfr Lindberg 2012, s. 233), eller är den typisk för kvinnointensiva arbetsplatser (jfr Harris 1992; Williams 2000). I vilken grad begränsar den flexibilitet och improvisation på arbetsplatserna dagligdags? Och, slutligen, hur kan och bör denna stora försiktighet hanteras, och av vem?

I materialet beskrivs läsfrämjande sammantaget som icke-elitistiskt, prestigelöst och diversifierat – en verksamhet som alla personalgrupper och individer bör och kan bidra till. Deltagare i ledande ställning framhåller även mer formella kompetenser, medan det mer gränsöverskridande förhållningssättet får stort utrymme i övriga grupper. I flera fall mynnar det ut i resonemang om att det s.a.s. räcker att vara intresserad av uppgiften för att kliva in i rollen som läsfrämjare på arbetsplatsen. Tanken som sådan är sympatisk, men vagheter kring vilka arbetsuppgifter som egentligen avses, i kombination med ospecificerade krav på vilken formell kompetens som krävs, kan också ha en baksida. Tidigare studier har exempelvis kopplat den här typen av vaghet till en förekommande ambivalens kring biblioteksarbetets professionella karaktär. Benägenheten och förmågan att sätta ord på den egna kompetensen signalerar yrkesmässig expertis i högre grad än vad som kan sägas gälla mer utpräglade servicefunktioner (jfr Lindberg 2009, s. 233; 2015, s. 129 ff.; Hedemark & Lindberg 2017).

Vilka blir konsekvenserna för de berörda yrkesgruppernas expertis? Vilken grad av förståelse, engagemang och kompetens krävs egentligen för att man ska kunna påstå att man arbetar på yrkesbasis med läsfrämjande, och inte endast som amatör? Om kopplingen till formell kompetens blir alltför godtycklig eller långsökt – vilka blir då konsekvenserna för folkbibliotekens (och dess professioners) trovärdighet och strategiska strävanden?

En närliggande aspekt i kompetensdiskussionen, väl värd att reflektera över, handlar om distinktionen mellan det professionella och det personliga. Att dessa olika sfärer i livet i någon mån överlappar och influerar varandra kan förmodligen de flesta yrkesarbetande vittna om (jfr Lindberg 2015, s. 163). Inte minst inbjuder vår tids informationsteknik och kommunikationsmönster till fria flöden mellan personliga och mer officiella informationsresurser via sociala medier. De mer direkta kommunikationssätten gäller också medborgarnas kontakt med olika samhällsinstitutioner, inklusive bibliotek. Förtroendet för biblioteket som samhällelig institution har historiskt varit högt (Höglund 2013). En viktig komponent i folkbibliotekens verksamhet är samtidigt det personliga mötet som ofta utgår från den enskilde besökarens intressen och önskemål, men som även kan involvera den biblioteksanställdas personliga smak och bedömningar. I den här studiens resultat har framgått att användarnas förtroende inte sällan är personbundet – exempelvis knutet till en enskild bibliotekarie och dennas egna erfarenheter och preferenser. Uppluckring av gränserna mellan det professionella och det personliga är alltså ett tydligt tecken i tiden, och därmed något att reflektera vidare över.

Hur förhåller sig biblioteksledningen till ett ökat personfokus och en minskad utbytbarhet i personalgruppen? Finns det en risk i att viss expertis snarare framstår som en subjektiv kvalitet snarare än en formell kompetens inom yrkesgrupp? Sammantaget med det tidigare resonemanget om oprecisa kompetenskrav – finns det en risk för en avprofessionalisering av bibliotekens litteraturförmedlande och lässtimulerande arbete?

3.3 Hur beskriver deltagarna inslagen av utvärdering och förutsättningarna för utveckling av det läsfrämjande arbetet?

En väsentlig del av *Dela läslusts* målsättning har varit att medarbetarnas kompetens och arbetssätt ska utvecklas på ett medvetet sätt, som ett led i att stärka folkbibliotekens läsfrämjande uppdrag. Ett strategiskt och kvalitetsinriktat arbetssätt har också eftersträvat. För att medvetandegöra och stödja den här utvecklingen finns det anledning att se till hur det läsfrämjande uppdraget är formulerat, hur arbetet planeras och följs upp. I avsnitt 3.3 behandlas deltagarnas uppfattningar om hur och var det läsfrämjande uppdraget egentligen är satt på pränt, hur planeringen och – framförallt – uppföljning och utvärdering av arbetet går till. Även frågor om mål och medel för fortsatt utveckling av det läsfrämjande arbetet berörs, med utgångspunkt i fokusgruppernas diskussioner.

Det läsfrämjande uppdraget – var finns det?

När frågan rests i grupperna, om var (och om) det läsfrämjande uppdraget är uttryckt, märks stora variationer i svaren. Det kan nog både bero på att uppdraget berörs i flera dokument och på att själva frågan tolkas lite olika. Kunskapen om, och intresset för, de formella aspekterna av arbetet varierar dessutom. I fokusgruppsamtalen framträder i alla fall en mindre katalog över dokument med mer eller mindre officiella formuleringar av det som uppfattas som ett läsfrämjande uppdrag. Ibland tas utgångspunkten i den enskildas eller arbetsplatsens uppdrag, i andra fall berörs projektets eller folkbibliotekens läsfrämjande uppdrag.

Bibliotekslagen är ett dokument som vid flera tillfällen under fokusgruppsamtalen nämns av moderatoren. Lagens formuleringar om tillgänglighet för alla, och att folkbiblioteken särskilt ska

”främja läsning och tillgång till litteratur” (SFS 2013:801) används på så vis som en sorts referenspunkt i diskussionerna.

När fokusgrupperna samtalar vidare om var uppdraget uttrycks nämns sammantaget ett stort antal olika styrdokument såsom biblioteksplaner, läsfrämjandeplaner och andra dokument som kopplas till mer specifika tjänster eller delar av verksamheterna på biblioteken. Ibland framgår det av diskussionen att det handlar om uppdrag på kommunal eller regional nivå, men inte alltid.

Som redan nämnts är variationerna mellan de olika fokusgruppernas samtal stora i den här frågan. I några grupper hänvisar deltagarna till ett stort antal dokument medan samtalet i exempelvis grupp 5 är mer trevande:

- *Moderator: Har ni i uppdragen i kommunen till era bibliotek? Finns det någon formulering där om läsfrämjande arbete? Som ni känner till... och hur ser ni på det? (...)*
- Ja vi har nog inte det i liksom någon skrivning eller så, fast det är väl på något sätt underförstått kanske? Men det skulle nog behöva stå någonstans kanske? För det blir ju mer och mer viktigt, vi måste synas. Vi måste liksom bli ännu bättre på att visa upp det vi har på biblioteket tycker jag. Det är jätteviktigt.
- *Moderator: Vet ni [andra] hur det ser ut?*
- Det har jag funderat på, [X] har precis fått en biblioteksplan som är tagen i kommunstyrelsen nu och ska tas i kommunfullmäktige. Men jag kommer inte ihåg den exakta formuleringen. Men annars är det – meningsfull fritid för barn och vuxna med fokus på liksom barn och unga då. Där kan man ju... men den är inte specifik liksom så, där är mer beroende på vad vi lägger in i det.

(Fgr 5)

Kontrasten blir påtaglig i jämförelse med Fokusgrupp 2 där diskussionen om uppdraget i hög grad kopplas till olika styrdokument. Citatet nedan är intressant såtillvida att det där förs en diskussion om nyttan och användbarheten med de olika dokumenten, hur de kan användas inte bara som mål- och avsiktsformuleringar utan också mer instrumentellt, exempelvis ansökningar om ekonomiskt stöd.

- Ja. Jo jag tänkte vi har i [X] (...) en läsfrämjande plan. (...) [D]är skriver vi ner allt vi ska göra för olika målgrupper och sådär för varje år.
- Är det för barn- och ungdom du pratar om?
- Det är barn och ungdomar.
- Ja för jag tänker den här som ni säger, det verkar mer tydligt. Vi har också planerna nerskrivna för barn och ungdom.
- Ja det var det jag tänkte på, jag tänkte på när det gäller vuxna så har vi inget uppdrag eller någon plan egentligen än att vi liksom har satt i personalgruppen att vi har fokus läsning, det gäller för alla. Men däremot så tänker jag på när det gäller barn och ungdom, man har ju det här, om man söker det här inköpsstödet, så gör man ju en läsfrämjande plan. Och den har jag mer och mer tänkt att den är ju himla bra egentligen. Den är ju verkligen en läsfrämjande plan som man kan använda sig av. Nu finns det ju också koppling till biblioteksplanen när man söker så att, men den är ju för barn och ungdomar, men egentligen skulle man ha något liknande för hela... det är bara att foga in liksom vuxna...

(Fgr 2)

Vidare nämns även det som kan kallas institutionaliserade uppdrag – väl etablerade, namngivna tjänster och arbetssätt i verksamheterna som genom sin historiska närvaro manifesterar och reproducerar förväntningar kring det läsfrämjande uppdraget:

- Ja institutionaliserat har vi *Boken kommer* till exempel. Jag tror att hon, damen som håller i det, har inte gett sig själv en klapp på axeln – hon gör verkligen en läsfrämjande insats! (...) Hon jobbar på, jag försöker säga det till henne att det verkligen är en stor sak du gör. Du tar boken till dem som inte fysiskt kan komma till biblioteket.

(Fgr 2)

Det är också vanligt att hänvisa till tjänstebeskrivningar och motsvarande formuleringar om tjänstens konkreta innehåll. Det kan exempelvis handla att *"mitt uppdrag är att rikta min verksamhet mot äldre barn och ungdomar"*. Då används uttrycket *"mitt uppdrag"* i en relativt informell mening, ungefär motsvarande *"min uppgift på arbetsplatsen"*.

Avsikten med de här exemplen är inte att göra full rättvisa åt berörda förvaltningsnivåer eller de olika dokumentens formella status. Däremot är det intressant att konstatera att formen för det läsfrämjande uppdraget kan betraktas på så skiftande sätt. *Dela läslusts* målformulering är tydlig ifråga om att alla medarbetare genom projektet förväntas känna till såväl bibliotekets läsfrämjande uppdrag som sitt eget ansvar för uppfyllandet och utvecklingen av det. En av basdagarna har också följdriktigt haft fokus på läsfrämjande och styrdokument. Samtidigt ger det empiriska materialet ett intryck av att projektet kanske i första hand bidragit till att sätta strålkastarljuset på det läsfrämjande *arbetet* snarare än på själva uppdraget, åtminstone bland många av biblioteksmedarbetarna.

Det är också slående att de olika sätten att se på själva uppdraget rimmar rätt väl med den dominerande vida tolkningen av vilka delar av biblioteksarbetet som betraktas som läsfrämjande. Genom en vid och inkluderande syn på läsfrämjandet kan verksamheten även kopplas till mer generella kulturpolitiska skrivningar i en rad olika dokument.

Planering och utvärdering i projektet

En genomgående iakttagelse är att planeringen av olika aktiviteter ("processer" av olika slag) ofta tycks ske relativt spontant på arbetsplatsnivå. I en av fokusgrupperna beskrivs förloppet från idé till genomförande så här:

- När du går in på ett nytt område, som vi har inte haft såhär för vuxna till exempel någon gång, då har man ju egentligen inte så... just att det kanske blir några kollegor, eller du hör om någon lite längre bort, och då blir det *det*. Och sen är det egentligen trial and error som gäller hela vägen. Och det kan ju också vara ganska spännande.

(Fgr 2)

Den här utsagan är bara en av flera som underförstår att projektet har sanktionerat ett mått av lokal och personlig handlingsfrihet. Det upplevs som ok att pröva sig fram metodmässigt på biblioteken. Det här förhållningssättet ligger också i linje med det som sagts i samma fokusgrupp i anslutning till att faktiskt *"våga göra fel"* – *"Vi planerar inte ihjäl oss utan vi bara kör och så ändrar vi eftersom"* (Fgr 2). Liknande resonemang återkommer i en av de senare fokusgrupperna: *"man vågar testa hela tiden, inte vara så noga med planeringen"* (Fgr 6).

På central nivå, i projektteamets fokusgrupp efterlyses samtidigt uttalat en strävan efter ett mer systematiskt och reflekterande arbetssätt:

- [D]et som jag tycker att vi har resonerat om i [X] län då (...) så är det det här att – jag ser att de *gör* saker, det är bra saker som de lägger in i sina processer. Men när vi sitter och tittar på dem så kan man ju också önska att det fanns någonting som vi kunde se att de hade tänkt om – *varför* gör de det här? Litegrann det som de har presenterat jättemycket när de tittar på sagostunder i [X], där man pratar om – gör vi rätt saker eller gör vi sakerna rätt? Och det är ju en diskussion som jag tycker att vi skulle kunna ha med våra bibliotek i [Y] län i alla fall – gör ni *rätt* saker eller gör ni sakerna *rätt*?
(Fgr 3, projektteamet, *min kursiv*.)

Vikten av att reflektera över vilka beslut som tas och varför det sker, betonas alltså av projektteamet. Den typen av reflektioner och även mer formaliserade utvärderingar kan betraktas som en del i det strategiska och systematiska arbetet för kontinuerlig utveckling av det läsfrämjande arbetet. Den brännande frågan om utvärdering av projektets aktiviteter har också lyfts för diskussion i samtliga fokusgruppsamtal: **”Hur vet ni att ni lyckats?”** Det är onekligen en kärnfull – möjligen skenbart enkel – fråga. En av deltagarna beskriver arbetssättet på arbetsplatsen:

- Nu vet jag inte om det är något generellt för många bibliotek eller överlag, eller om det är hos oss. Men det här med utvärdering är inte riktigt prioriterat känns det som (skratt). Utan man slänger sig glatt in i nästa projekt. Om det är någonting vi tagit upp allihopa med jämna mellanrum att vi behöver bli bättre på utvärdering för att se – vad var det som funkade? Och vad var det som inte funkade?
(Fgr 5)

Kopplingen till det som sagts tidigare om relativt spontana arbetsformer blir tydlig här, samtidigt som deltagaren signalerar en medvetenhet om att uppföljningen av arbetet borde vara bättre. Projektet tycks alltså ha möjliggjort ett visst ”trial and error-förfarande” i utvecklingsarbetet, samtidigt som detta kan tyckas gå lite grand på tvärs emot kvalitetsmodellen⁷ och delar av projektledningens intentioner.

Att systematiska utvärderingar inte alltid förekommer innebär inte nödvändigtvis att det saknas återkoppling och reflektion kring en aktivitet. I fokusgrupperna anges några olika, informella vägar till respons, som sedan kan användas för finjusteringar av en aktivitet. Vi återvänder till Fokusgrupp 5 där man resonerar vidare:

- Det kräver ju något slags avslut och utvärdering, kan man tycka när man har gjort någonting klart.
- *Moderator: Hur gör ni det idag? Hur funkar det idag?*
- Ja jag tänker på bokprat främst. Man känner ju nästan på sig när det har gått bra och när det har gått mindre bra. Och så får man ju väldigt bra feedback, speciellt av barn kanske. Inte lika bra av vuxna kan jag tycka. Barn är väldigt tydliga och ärliga (skratt).
- *Moderator: Ja, häng på där, för det här är knepigt, eller hur?*

---

⁷ För en närmare presentation av den kvalitetsmodell som implementerats i delar av projektet, se Ångmans rapport *Dela läslust – ur ett regionalt perspektiv*.

- Ja, jag vet att under basdag två där då var det någon från ett bibliotek som berättade om att de hade gjort såna här små utvärderingsformulär som de använde sig av. Kommer inte ihåg vilket bibliotek det var. Det var i Stockholmstrakten. Jag tänkte – det där var ju bra. Men sen ja, sen gör man ju aldrig någon utvärdering. Man liksom, när man går ut från klassrummet så tänker man – 'shit, det där gick inte bra', eller 'vilken succé', och sen så... ja sen är det där borta liksom. Det är klart man lär sig lite av det också att den där boken ska jag inte ta med fler gånger. Sådär ska jag inte göra. Men jag tror att gjorde man någon sorts liten... satte sig ner och gjorde en anteckning över det så skulle det bli bättre.
(Fgr 5)

Resonemanget löper på ett liknande sätt i grupp 7:

- *Moderator: Hur vet ni vad som är bra?*
- Det är upp till var och en. (skratt) Lite så där...
- *Moderator: Inte upp till målgruppen?*
- Nej, sen diskuterar man väl, så där. Ja. Man kan rätta till, eller ja, man kan ta med sig liksom till nästa gång. Sen... ja, det här när man gör någonting, ibland kanske det inte kommer så många besökare. Men det är ju mycket det vi gör, att man måste testa på. Har man nått en person så kanske det blev... väldigt bra ändå för den personen. Även om det inte var tio så kanske det blev lyckat ändå...
(Fgr 7)

I materialet kommer också uppfattningar till uttryck om hur utvärderingar skulle kunna integreras smidigare i arbetet: *"det måste ju vara att det integreras på ett jättebra och strömlinjeformat sätt. Annars kommer det ju bara – 'nej jag tänker inte fylla i den här blanketten nu'."* (Fgr 5)

För att balansera framställningen är det också angeläget att påpeka att flera deltagare beskriver sådana utvärderingsrutiner som faktiskt förekommer och upprätthålls. I hög grad uppfattas dock utvärderingen som en pålaga, och något av ett krav "uppifrån". I bibliotekschefernas fokusgrupp uppmärksammas också frågan, och där framhålls bland annat möjligheten att arbeta mer kollektivt i personalgruppen, både med utvärdering och genom att dela erfarenheter från basdagar och andra lärtillfällen i projektets regi:

- Sen har vi pratat mer och mer om hur vi ska tillvara på det som vi lär oss när vi är på väg till någonting. Hur ska vi fortsätta att göra utvärderingar utav det vi gör nu idag, och kommer att göra? Så att man ska kunna ha nytta utav det. Så att därför har jag nu under hela hösten planerat in på våra APT-möten att det är en eller två som får ta en kvart, en halvtimme och prata om det tillfället då de är iväg.
(Fgr 4, bibliotekschefer)

Kontinuerlig och "strömlinjeformad" utvärdering som organiskt låter sig införlivas i det löpande arbetet framträder alltså som något av en idealbild.

Förutsättningar för utveckling av det av det läsfrämjande arbetet

Utvärderingar utgör idealt ett stöd i arbetet med att analysera det som skett för att kunna ta välgrundade beslut för framtiden. När deltagarna i studien diskuterar förutsättningarna för fortsatt utveckling av det läsfrämjande arbetet, ligger fokus främst på vad som krävs för att arbetet ska kunna

gå vidare på ett fruktbart sätt. Diskussionerna om vad som krävs kretsar dock i lika hög grad kring vad som möjliggjort eller hindrat utveckling under projektets gång, som över vad som krävs för det fortsatta arbetet. Faktorer som i den samlade bilden av projektet framstår som betydelsefulla är upplevd meningsfullhet i arbetet, tydlig prioritering av det läsfrämjande uppdraget på arbetsplatsen, incitament för att engagera sig, samt att det finns särskilda resurser för utvecklingsarbetet – primärt med avseende på tid.

Som tidigare nämnts har flera deltagare vittnat om att perfektionismen lagts på hyllan när nya arbetsmetoder har utvecklats inom *Dela läslusts* ramar. Detta på ett sätt som kanske blir möjligt först när man är övertygad om att man ägnar sig åt någonting som uppfattas som i grunden meningsfullt, och därtill har ledningens uttalade stöd. Biblioteksledningen har i sin tur stöd i en samhälleligt förankrad legitimitet och medelstilldelning.

I projektteamet aktualiseras även frågor om ekonomiska incitament och kvantitativa mått på projektets produktivitet.

- *Moderator: Men några av länsbiblioteken har ju skapat lite ekonomiska incitament eller hur för att registrera processer?*
- Ja.
- Ni har gjort det i [X] län?
- Ja just det, man fick ansöka om 10 000kr (...) för att göra någonting. Och det har varit lite olika hur man har gjort. Jag vet inte om vi kallar det för processer, gör vi det?
- Nej många använder det just till att åka på studiebesök.
- Men vi har av en del i alla fall som jag har sett själv, krävt in en rapport, som vi sen ibland har lagt ut på bloggen. (...)
- För ni *har* ju fått in väldigt mycket processer, alltså rent kvantitativt.
(Fgr 3, projektteamet)

Den här typen av mått utgör en aspekt av arbetet som generellt inte står i förgrunden i det empiriska materialet men som ändå bör nämnas.

Reflektion kring att orka, hinna och vilja utvärdera

Med en uttalad strävan mot att arbeta strategiskt för läsfrämjande, kommer frågan om systematisk utvärdering i brännpunkten. Givetvis är det så att projektets samlade arbete bör utvärderas, men i ett sammanhang där olika processer och aktiviteter uppstår, testas och förändras – ibland enligt ”trial-and-error-principen” – riskerar den återkommande utvärderingen att uppfattas som en bromskloss. I synnerhet då löpande utvärderingar av den ordinarie verksamheten ska ske parallellt. Här uppstår en situation som rymmer ett visst dilemma, då flera deltagare beskriver att de läsfrämjande processerna skapas organiskt och kreativt, medan utvärderingarnas blankettexercis uppfattas som hämmande.

Några brännande frågor uppstår: Är det möjligt att låta experimentlust och improvisation blomstra utan att riskera att arbetet utvecklas på ett godtyckligt och okritiskt sätt? Och omvänt, hur utformas utvärderingar utifrån legitima krav på kvalitet och uppföljning, samtidigt som de är följsamma mot

personalens arbetssituation? Kan dessa, ibland konkurrerande, intressen viktas olika i olika faser av ett utvecklingsprojekt?

Biblioteksverksamhet har generellt positiva konnotationer och vi vet att förtroendet för svenska folkbiblioteket som samhällelig institution är fortsatt högt (Höglund 2013). Flera biblioteksmedarbetare uppfattar också att de får värdefull respons på sina insatser direkt i mötet med samarbetspartners och användare, även utan någon särskild dokumentation. Detta gäller dock främst då en aktivitet fallit väl ut och blivit uppskattad. Baksidan av detta är förstås att om utvärderingar inte görs mer systematiskt, så kan tillfällena för konstruktiv kritik och kvalitativ utveckling gå om intet.

Hur fångar man bäst upp de kritiska synpunkter som rimligen kan finnas? Behövs det ens? Och hur identifieras de behov, intressen och önskemål som finns bland målgrupper som idag inte besöker biblioteken eller har möjlighet att ta del av deras utbud?

3.4 Hur beskriver deltagarna sina erfarenheter av arbetsformerna i *Dela läslust*?

Vid den andra materialinsamlingen gavs deltagarna möjlighet att diskutera frågor om vad *Dela läslust* inneburit i form av lärorika erfarenheter. Projektteam och bibliotekschefer fick dessutom särskilda frågor om deras roller i arbetet och vilka utmaningar de stött på under projektets gång. Projektets mer innehållsligt orienterade diskussioner har redan berörts, så i det här avsnittet koncentrerar vi oss främst på fokusgruppernas metarefleksioner om projektet som sådant, bland annat om ledningsarbetet och den interregionala samverkan.

Biblioteksmedarbetarnas perspektiv

Något som redan framgått är att projektets läsfrämjande tema i hög grad har engagerat biblioteksmedarbetare på arbetsplatsnivå. Såväl innanför som utanför folkbibliotekens väggar tycks det läsfrämjande arbetet ha bedrivits med engagemang och kreativitet. När frågan sedan ställs i fokusgrupperna om vad som hänt sedan projektet startade och hur man ser på utvecklingen, så framhålls några aspekter som särskilt värdefulla. Mycket av det som tas upp i de samtalen har redan presenterats, såsom synliggörande och utveckling av det läsfrämjande arbetet, involveringen av fler anställda och personalgrupper etcetera. Vid en metarefleksion kring projektet görs dock vissa intressanta tillägg som i stort sett handlar om betydelsen av att samlas kring gemensamma intressen, dels på arbetsplatserna men också i möten inom och mellan regionerna.

Vid flera tillfällen nämns de kollektiva utbildningsinslag som förekommit i *Dela läslust*. Det är dock intressant att konstatera att det för biblioteksmedarbetarnas del verkligen inte enbart handlar om ett inhämtande av lärostoff, eller för den delen inspiration från arrangörer och föredragshållare. Det poängteras återkommande att de här sammankomster är väsentliga genom att de möjliggör erfarenhets- och idéutbyte mellan kollegor. Ett belysande exempel på detta hämtas från grupp 7:

- Alltså, jag tycker det är bra, för att det skapas alltid, man åker aldrig dit själv, för det första. Så man får alltid så här... någon med sig som man kan prata med. Och vi åker alltid bil, det är ju ändå liksom en eller en och en halv timmes bilfärd. Fantastiskt bra tillfälle att prata, och det brukar ofta vara jag och barnbibliotekarien. Ibland med vikarien som jobbar för vuxen

också. Och då kan man sitta och prata bara om liksom så här böcker och läsfrämjande, oftast. Det är helt fantastiskt, vi har aldrig annars den tiden i lugn och ro. Och sen så kommer vi dit och får en massa, och så kan vi göra samma sak med allt det här nya när vi åker hem. Så jag tycker att det är ju bra att det är en bit bort så att man kan åka den här bilfärden, den gör jätkligt mycket.

- Ja. Vad tycker du det har gett då? Om du skulle plocka ut någonting, vad tycker du att ni har fått mest näring av?
- Gud, var har det varit för teman?
(Fgr 7)

Redan i de inledande fokusgruppsamtalen framkom önskemål om att åstadkomma närmare kommunikation och samarbete med kollegor på andra arbetsplatser – ”*man får ju mycket idéer bara liksom när man pratar*” (Fgr 2); ”*Jag tror att vi sneglar på varandra, de olika biblioteken och har bra koll på vad vi gör på de olika biblioteken i [regionen] i alla fall. Men vi samarbetar inte särskilt mycket*” (Fgr 1). I dokumentationen av de uppföljande samtalen finns det flera passager som tyder på att den här dimensionen av *Dela läslust* kommit att uppfattas som en av det regionala samarbetets stora förtjänster.

I ett citat hämtat från bibliotekschefernas fokusgrupp beskriver en av dem hur uppläggningsen med cirkulerande arrangemang varit uppskattat bland medarbetarna:

- [N]är det här *Dela läslust*-projektet kom, så upplevde jag att jag själv och hela personalgruppen verkligen var intresserade och på. (...) Det som har underlättat är just att det har varit på olika orter. Så om kunde vi inte åka till [ort X] så hade vi möjlighet att åka till [ort Y], till exempel. Så det har underlättat jättemycket. För nu har, jag skäms att säga det, men det är bara jag som inte har hunnit åka på någonting. Resten av de andra har åkt. Och då är det både assistenter och bibliotekarier som har haft möjlighet. (...) Jag har pratat med personalen som har varit iväg och alla tycker att det har varit jättebra. Det har gett mycket tankar, mycket funderingar. (...) [D]et här med att assistenterna även får möjlighet att komma iväg... ja, man märker på dem att det har såtts ett litet frö av någonting som absolut kommer att växa.
(Fgr 4, bibliotekschefer)

Citatet visar förstås i första hand på en god uppslutning kring projektets aktiviteter och på det faktum att både bibliotekarier och assistenter har deltagit. Ytterligare en iakttagelse kan dock göras i den till synes parentetiska utsagan om att chefen själv upplevt att hen inte haft chans att komma iväg på projekt-träffarna. När projektledningens samlade utsagor nedan läses bredvid biblioteksmedarbetarnas, framträder en större bild där den utsagan får en viss laddning.

Projektteamets och bibliotekschefernas perspektiv

I andra omgången av fokusgruppsamtal fick bibliotekscheferna svara på särskilda frågor om deras roll i arbetet och vilka utmaningar de stött på under projektets gång. Projektteamet fick i sin tur reflektera över sina erfarenheter av den interregionala samverkan. Deras respektive perspektiv bidrar på olika sätt till bilden av hur det varit att leda arbetet i *Dela läslust*.

Ett återkommande tema i projektteamets grupp är jämförelsen med erfarenheterna från det tidigare samverkansprojekt *KUB*⁸. I och med att de medverkande parterna i *KUB* var desamma som i *Dela läslust*, så utgör det föregående projektet en gemensam referensram för flera av deltagarna. Det föregående projektet koncentrerades till metodutveckling, lärande inom organisationerna samt en kompetenskartläggning, medan ett uttalat intresse för just det läsfrämjande uppdraget fick lämnas utanför av utrymmesskäl.

Det framkommer också i fokusgruppernas samtal att det inte endast handlar om en skillnad i fokus i de båda projekten, utan i även om upplevda skillnader i engagemang och ambitionsnivå. I gruppen finns också en stor samstämmighet i utsagorna om en sorts avmattning i relation till det tidigare projektet.

- [J]ag kan väl känna, men det kan väl vara personligt att det var mycket mer skjuts i *KUB*-projektet, där var det ett väldigt... det här är mycket lojare. Jag har svårt att sätta ord på det. Men det har inte varit lika stort tryck, vi har inte varit lika... det känns inte som att projektteamsgrupperna har varit lika på. Ja inte lika mycket entusiasm och ja på det sättet. (...)
- [A]lltså inom *KUB* kände jag att där blev jag väldigt utmanad. Alltså intellektuellt verkligen utmanad och det tror jag vi kanske alla kände att det var intressant för ens egen utveckling också. Men jag måste ärligt säga, inte riktigt samma när det gäller delad läslust. Men ja... det har varit kommunbibliotekens behov. (...)
- Alltså i Kuben så var vi ju på randen, vi gick en processledarutbildning...
- *Moderator: Vad är det som saknas då mera i Dela läslust som gör att... är det mera (...)* utifrån kommunbibliotekens behov, när de talade om vad de ville ha, eller vad beror det på?
- Alltså i Kuben så var vi ju på randen, vi gick en processledarutbildning. Och där blev vi ju utmanade allihop och det blev på ett annat sätt. (...) Vi fick väldigt mycket själva och jag kan ju säga för oss i [X län] – det gav ju ett helt nytt arbetssätt. Och i *Dela läslust* där har vi tagit med oss och använt mycket av de här metoderna i det projektet då (...) men jag kan ju känna det att i *Dela läslust* så har vi gett mer än vi har fått.
(Fgr 3, projektteamet)

Resonemang av det här slaget signalerar en viss kritisk udd mot *Dela läslust*-projektets inriktning, men här framskyntar ibland även ett mått av trötthet på den komplexa arbetsformen i det interregionala projektet, som sådan. När frågan ställs i gruppen om vilken kompetens som krävs – och som eventuellt skulle behöva tillföras – för att leda den här typen av arbete, hänvisas återigen till den del av *KUB*-projektet som gällde utvecklingsarbete i organisationer. Även frågan om hur att bedriva systematisk utvärdering inom projektet återkommer i nedanstående citat.

- Ja jag kommer tillbaka till det med följeutvecklarrollen, där skulle jag vilja lära mig mer och diskutera mer så att jag skulle kunna arbeta mer på det sättet. Jag tror att det här med de här mötena och samtalen, till exempel i det där fallet med en process som inte är direkt utvecklad, att kunna sitta och prata med de här personerna som ska kunna arbeta med processen. Och försöka se det lite utifrån och så, som själva utvecklingen kanske. Så att den rollen skulle jag vilja lära mig mer om. (...)

---

⁸ Se även Ångmans rapport från detta projekt samt Gärdén och Nowé Hedvall (2014).

- Jag skulle vilja lära mig mer om utvärdering. Alltså hur man ska tänka, vilka frågor man ska ställa. Hur man tolkar dem, slutsatser. Ja hela den här processen kring det. För att som det är nu, vi hittar ju frågor, ibland är de bra, ibland är de mindre bra. Men som vi sa så följer vi inte upp dem kanske som vi borde. Det skulle jag vilja kunna mer om. Inte bara i *Dela läslust* utan överhuvudtaget i min konsulentroll.
- Ja det tycker jag är jätteviktigt. För jag tänker själv när jag fyller i olika utvärderingar i olika sammanhang så tänker jag – vad kommer de använda... är det här värt min tid? Och vi måste ju tänka likadant, är det värt deras tid att fylla i den här? Vad kommer använda...? Annars är det liksom lite oförskämt nästan. Att ta människors tid. Och märks det på kommande arbete?
  - Ja precis, att det kommer till nytta?
 (Fgr 3, projektteamet)

En del av ledningsarbetet handlar om att administrera och dokumentera projektets aktiviteter. Som framgått tidigare har mycket av det lokala engagemanget i *Dela läslust* sprungit ur intresse för de konkreta läsfrämjande aktiviteterna på folkbiblioteken. Liksom mer administrativa aspekter som utvärderingsuppgiften ibland tenderar att tynga arbetet, framkommer också att dokumentationen ibland uppfattas som en pålaga. Arbete i projektform tenderar, kort sagt, att generera mycket kringarbete i form av ledningsuppgifter, samordning, administration och dokumentationen. I projektteamets fokusgrupp kommenteras dokumentationsaspekten vidare:

- [D]et blev liksom övermäktigt att ta mig in i en plattform till.
  - Ja men exakt, och på samma sätt som att blogga blev enkom en plattform för att redovisa processer, inte för att kommunicera om projektet. Inte ens om basdagarna. Mitt perspektiv är ju, att jag har inte varit en del utav den här projektgruppen. Utan jag har ju suttit hemma och sett lite blogginlägg komma förbi liksom, fladdra förbi. Att vi liksom, just den här kommunikationen, både internt men också externt. Det är svårt. Att vi har svårt också att visa nyttan utav det. Och att det är liksom en avgörande faktor för att kunna förklara nyttan för våra deltagande bibliotek med ett interregionalt arbete.
 (Fgr 3, projektteamet)

Om projekttemat ändå signalerar att de kunnat dra nytta av inarbetade arbetsformer för samverkan på regional nivå, så märks inte samma säkerhet i bibliotekschefergruppen, närmare de kommunala verksamheterna:

- [J]ag tycker ju att en viktig del av det hela är just det här att det ska leda till ett systematiskt arbetssätt. Det var väl det vi kunde identifiera, det fanns inte en struktur utan var och en uppfann hjulet lite för sig själv. Eller lärde sig av någon kollega som har lärt sig av någon, och det fanns ingen, inte riktigt någon kritisk eller metodisk ingång.
- (Fgr 4, bibliotekschefer)

Sammantaget uttrycker biblioteksmedarbetarna sig i högre grad positivt om *Dela läslust* än vad projektteamet gör. Bibliotekscheferna, som i flera fall kan sägas stå med ett ben i ledningsarbetet och ett i verksamheten, uttrycker också att olika delar av arbetet fungerat olika bra. Mot bakgrund av vad som framkommit i det empiriska materialet skulle jag nog våga påstå att om *KUB*-projektet i hög grad svarade mot och stimulerade projektledningens intressen, så har *Dela läslust*-projektet nog främst bidragit till utvecklingen av medarbetarnas intressen.

Reflektion kring uthållighet i projektarbete

Arbetet i projektform är till sin karaktär tidbegränsat och genomförs vanligen i syfte att utveckla, testa eller genomföra något specifikt. Normalt fungerar projekt därmed ofta som komplement till en löpande, ordinarie verksamhet. *Dela läslust* är ett av många läsfrämjande projekt i Sverige, och för majoriteten av deltagarna är det också ett projekt som logiskt och tidsmässigt följer mycket nära inpå projektet *KUB*. Högst sannolikt samsas det också med andra projekt vid de berörda arbetsplatserna.

I studiens resultat framskyms ibland ett mått av så kallad "projekttrötthet", kanske främst i ledningen där man delvis tycks ha arbetat i motvind med det omfattande projektet. Dessutom ger flera representanter för projektets ledning uttryck för uppfattningen att *Dela läslust* varit en svagare fortsättning på det stimulerande arbetet i *KUB*.

*Projekt fungerar under gynnsamma omständigheter vitaliserande och nyskapande inom professionella verksamheter, men det kan också finnas anledning att rikta en kritisk blick mot arbetsformen som sådan: Hur realistiskt är det att förvänta sig högintensivt, utvecklingsorienterat arbete kring ett uppdrag som tycks innefatta "allt som görs på biblioteket", och detta under förhållanden där olika projekt avlöser varandra? Finns det lärdomar från *KUB*- och *Dela läslust*-projekten som kan användas för att skapa en mer stabil infrastruktur för det fortsatta utvecklingsarbetet inom ordinarie läsfrämjande verksamhet på folkbiblioteken?*

4 Lärdomar från projektet

I detta avslutande avsnitt samlas studiens centrala slutsatser i en konklusion följt av en avslutande reflektion kring studiens kunskapsbidrag.

4.1 Konklusion

Ett starkt intryck från min närläsning av materialet är att läsfrämjande är ett fokus som det varit lätt och uppskattat att samlas kring på läns- och kommunbiblioteken. Utvecklingsprojektet tycks i hög grad ha kuggat i befintliga intressen, ambitioner och aktiviteter på olika nivåer i de berörda verksamheterna. Efter det tidigare arbetet med *KUB*-projektet är det tydligt att ett genuint intresse för att arbeta med läsfrämjande och förmedling nu fått utrymme att blomma ut på flera arbetsplatser. *Dela läslust* kan dels ses som en omfattande kollektiv manifestation, men i än högre grad tycks det ändå vara myllan på de lokala biblioteken som avgjort vad som vuxit fram under projektets lopp.

Så här avslutningsvis summeras de centrala slutsatser som dragits genom analysen av det intervjumaterial där närmare 40 deltagare i *Dela läslust* kommit till tals. I några fall handlar det om relativt uppenbara iakttagelser, medan det i andra fall handlar om mönster som framträtt successivt under läsningen av materialet. Ett par rekommendationer kan jag heller inte avhålla mig ifrån.

- Själva **begreppet läsfrämjande** har kommit att användas på ett mycket inkluderande sätt inom projektet, det är ett framträdande drag i fokusgruppernas diskussioner. Detta kan betraktas som något av ett tve-eggat svärd. Begreppet täcker å ena sidan in så gott som all verksamhet som bedrivs vid folkbiblioteken, men förlorar å andra sidan i tydlighet och preciserat innehåll.
- **Människors läsning** har betraktats som deltagarnas professionella objekt. En hållning som kommer till starkt uttryck i materialet handlar om att även omfamna en vid definition av läsning (kopplat till ett vidgat textbegrepp). I deltagarnas beskrivningar av det läsfrämjande arbetet märks samtidigt ett fortsatt stort fokus på just litteratur och litteraturförmedling.
- Ett av projektets kännetecken har varit ambitionen att låta de lokala biblioteksverksamheterna styra och utveckla sina idéer och "processer". Resultaten vittnar i flera fall om **lokala variationer på gemensamma teman**. Ibland tycks s.a.s. hjulet ha uppfunnits flera gånger om, vilket både kan uppfattas som resurskrävande och som ett tecken på kreativitet och lokal delaktighet. Många goda idéer som genererats inom projektets har dokumenterats och kan nu fungera som idébank för långt fler än projektets deltagare.
- Projektet har fört uppmärksamhet till frågan om vilka **kompetenser** som krävs i det läsfrämjande arbetet. Den läsfrämjande och förmedlande kompetens som beskrivs i materialet är komplex, i det att den både omfattar kännedom om medier och litteratur, kunskap om målgrupperna och kommunikativ förmåga. Meningarna går dock vitt isär bland projektets deltagare ifråga om vilken grad av formalisering av kompetensen som krävs.
- Projektet har bidragit med värdefull **stimulans i yrkesrollen** för många av de medverkande, främst bibliotekarier och biblioteksassistenter. Fokus på läsfrämjande rymmer väl med flera biblioteksmedarbetares självbild och professionella intressen, och utmanar samtidigt andras på ett positivt sätt.
- *Dela läslust* tycks ha haft en **emancipatorisk funktion** genom att sprida inspiration, mod och handlingskraft. Underlaget visar att flera medarbetare först under projektets gång kommit att delta aktivt i diskussionerna om läsning, medier och litteratur på arbetsplatsen. Flera deltagare vittnar om att projektet ingett mod att ta till orda, och mod att våga testa nya arbetssätt.
- Projektets centrala aktiviteter har delvis fungerat som **planerade lärtillfällen**, men hur stoffet implementerats beror till stor del på hur väl aktiviteterna kuggat i de lokala intressena och förutsättningarna. I flera fall beskrivs de centrala aktiviteterna som inspirerande och värdefulla, men inte alltid på ett instrumentellt sätt: bland flera deltagare är det snarare tillfället för **kollegiala samtal och erfarenhetsutbyte** som betraktas som den största behållningen.
- Majoriteten av de biblioteksmedarbetare som deltagit i fokusgrupperna arbetar förvisso med inriktning mot barn och unga – en sedan länge politiskt prioriterad målgrupp – men inom

projektet har inga avgränsningar gjorts ifråga om målgruppernas ålder. Avsaknaden av sådana begränsningar verkar ha bidragit till att **stimulera idéer och arbete över organisationsgränser**.

- Flera insatser har gjorts för att strategiskt utveckla och sprida kunskap på kommunal, regional och mellanregional nivå. Huruvida de samlade regionala aktiviteterna fått avsedd effekt är svårt att överblicka i den här studien – det kan både handla om **reella kompetenshöjningar** och om **tillfälliga vitamininjektioner** utan långsiktig effekt.
- En av projektets utmaningar har tveklöst handlat om att löpande **utvärdera** det arbete som gjorts vid (och mellan) biblioteken. Underlaget visar att tiden, orken, lusten – och ibland kanske även viljan – att utvärdera, sällan räcker till. Ett ofta informellt och fritt arbetssätt har både utgjort en styrka och en svaghet i det konkreta arbetet.
- Diskussionerna i fokusgrupperna vittnar ömsom om den goda, etablerade vanan att samarbeta mellan kommuner och regioner, och ömsom om en viss **”projekttrötthet”**. De flesta deltagare uttrycker på olika sätt att de ”varit med förr”, i tidigare projekt och förändringsarbeten. Det finns anledning att ställa sig frågan om hur pass uthållig arbetsformen projekt är i längden.

4.2 Studiens kunskapsbidrag

Sammantaget har analysen av fokusgruppmaterialet bjudit på intressanta insikter, både specifikt om det läsfrämjande arbetet på svenska folkbibliotek och något om samordning av projekt på regional nivå. Med det empiriska underlaget från fokusgruppernas diskussioner, har studien naturligt kommit att utgå från ett professionellt perspektiv. Konsultenter, chefer och olika kategorier av biblioteksmedarbetare har satt sin prägel på det empiriska materialet och resultaten, och de slutsatser som kunnat dras speglar i första hand just deras syn på *Dela Läslust*.

Projektet utgör – med sina talrika aktiviteter, sin dokumentation och analys – först och främst en del i den nationella kraftsamlingen för främjande av läsning i vid mening. Denna studie är därmed ett bidrag till buketten av rapporter från landets olika läsfrämjande projekt. Idag är det möjligt att, genom en jämförelse av olika rapporter, få en större bild av vad som fungerat motiverande, vad som burit frukt och vad som på andra sätt påverkar resultaten av den här typen av projekt (jfr även Schultz Nybacka 2017). Vi uppmärksammas på svårigheterna med att organisera och samordna stora projekt, men finner också intäkter för värdet i det samlade arbetet och legitimiteten som ges till de enskilda medarbetarnas insatser.

I förhållande till tidigare forskning om läsfrämjande arbete är det viktigt att ha i åtanke att den här studien inte haft det konkreta arbetet som sådant ”under luppen”; i stället är det ledningens och medarbetarnas erfarenheter och uppfattningar om arbetet i projektet som undersökts. Med den utgångspunkten klargjord kan vi konstatera att den samlade, brokiga bilden av läsfrämjande arbetsinsatser i *Dela läslust* svarar väl mot de olika funktioner som Schmidt (2015) utläst i ett tidigare

interregionalt projekt i södra Sverige. Beträffande den indelning hon gör av läsfrämjandets olika funktioner kan vi konstatera att även deltagarna i *Dela läslust* ger åtskilliga exempel på alltifrån hur man agerar ambassadörer för läsning i olika sammanhang; hur man arbetar aktivt och riktat mot olika målgrupper som barn, vuxna och nyanlända; hur man initierar interaktiva processer kring litteratur genom läs- och skrivarcirklar, bokprat och andra typer av aktiviteter.

Vi kan också konstatera att analyser av bibliotekens verksamheter och yrkesgrupper i sig är en väsentlig och påkallad forskningsuppgift (jfr Nolin 2008). I en gynnsam växelverkan mellan forskningen och biblioteksområdet, kan vetenskapligt genomförda studier bidra till en kritisk belysning av sektorns verksamheter, och samtidigt erbjuda redskap för en reflekterande yrkespraktik. På en mer strategisk nivå kan beforskandet av biblioteksområdets verksamheter också fungera som en hävstång för professionen (jfr Svensk biblioteksörening 2009).

I tidigare forskning om bibliotekariers professionella kunskap har inget större intresse riktats mot just den läsfrämjande rollen med tillhörande kompetenser (se dock Hedemark & Lindberg 2017), medan bibliotekariers relation specifikt till litteratur och litteraturförmedling har varit föremål för något större forskningsinsatser (se t.ex. Smidt 2005). I förhållande till tidigare studier bidrar denna med unik kunskap om hur biblioteksmedarbetare själva ser på de kompetenser som krävs – eller möjligen inte krävs – för att bedriva läsfrämjande arbete på svenska folkbibliotek. Frågan om den professionella expertisen, i vidare mening, har hittills inte funnit något entydigt svar och kommer sannolikt även fortsättningsvis att utgöra ett hett diskussionsämne såväl inom biblioteks- och samhällsdebatten som i forskningen.

En annan iakttagelse i studien gäller inflytande från aktuell forskning om ”nya” litteraciteter och MIK tycks ha haft. Även om deltagarna i studien inte haft direkt anledning att diskutera specifika forskningspublikationer i fokusgrupperna, så blir forskningsmedvetenheten ibland tydlig, främst i projektledningen, och flera deltagare uppmärksammar exempelvis projektets inbjudna talare och sådana forskningsresultat som fått genomslag på biblioteksområdet. Allra tydligast märks det i sätten att tala om och argumentera kring centrala företeelser i professionen (jfr Wackerhausen 2004) som läsning, textbegreppet och olika typer av narrativ.

Huruvida exempelvis Drottners (2011) och Rydjös och Elfs (2007) uppfordrande uppmaningar om att kontinuerligt underhålla sina kunskaper om barns medievärldar respektive och användarstudier hör sammans bland deltagarna är en annan intressant fråga som dock inte kan besvaras inom studiens ramar. Forskningsanvändning inom olika typer av biblioteksarbete är generellt sett ett område där mycket återstår att undersöka (jfr Lindberg 2015, s. 123f).

Avslutningsvis finns det anledning att anknyta till det som redan sagts om undersökningens utgångspunkt – att studien primärt belyser projektet ur ett professionellt perspektiv. I skriften *På säker grund* presenterar forskare från Bibliotekshögskolan i samarbete med Svensk biblioteksörening resultatet från en systematisk kartläggning av biblioteksområdets forskningsbehov. Ett av de behov som identifierades där och då, gällde specifikt forskning om ”effekter av läsfrämjande verksamhet” (Svensk biblioteksörening 2009). Att undersöka sådana effekter är en utmaning, inte minst inom verksamheter som syftar till att berika människors liv och fördjupa deras förståelse av världen. Vad som däremot både vore fullt möjligt och önskvärt är att i högre grad än hittills föra in biblioteksanvändarnas och läsarnas perspektiv i utvärderingen av olika läsfrämjande insatser (se dock

t.ex. Hedemark 2011). Först då kan vi få en rättvis uppfattning om hur det läsfrämjande arbetet gjort skillnad för dess faktiska målgrupper, och därmed om satsningens resultat.

Källförteckning

- Abbott, A.D. (1988). *The system of professions: an essay on the division of expert labor*. Chicago: Univ. of Chicago Press.
- Abbott, A. (1998). Professionalism and the future of librarianship. *Library trends*, 46(3), s. 430-443.
- Borrman, P. & Hedemark, Å. (2015). *Leonards plåster: om syfte, barnsyn och kvalitet i bibliotekets sagostund*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Case, D.O. & Given, L.M. (2016). *Looking for information: a survey of research on information seeking, needs, and behavior*. (4. uppl.) Bingley: Emerald.
- Connor, E. (Ed.) (2007). *Evidence-based librarianship: case studies and active learning exercises*. Oxford: Chandos.
- Dela läslust. *Om projektet*. Hämtad 20170612 från <https://delalaslust.wordpress.com/om-projektet/>
- Drotner, K. (2011). Children's Media Culture: A Key to Libraries of the Future?. I: Bon, I., Cranfield, A. & Latimer, K. (red.). *Designing Library Space for Children* (s 39-47). Berlin: De Gruyter Saur.
- Fast, C. (2008). *Literacy: i familj, förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur.
- Gärdén, C. & Nowé Hedvall, K. (2014). *Lärande i biblioteket: utvärdering av KUB-projektet*. [Sverige]: Författarna och Region Värmland.
- Harris, R.M. (1992). *Librarianship: the erosion of a woman's profession*. Norwood, N.J.: Ablex.
- Hedemark, Å. (2011). *Barn berättar: en studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek*. Stockholm: Svensk biblioteksforening.
- Hedemark, Å. & Lindberg, J. (2017). Stories of storytime: the discursive shaping of professional identity among Swedish children's librarians. *Information Research*, 22(1), CoLIS paper 1612.
- Hedemark, Å. & Lindberg, J. (kommande). Babies, bodies and books. *Library trends*.
- Hedman, J., Lundh, A. & Sundin, O. (2009). Att lära informationssökning för yrkeslivet: Om bibliotekarier, lärare och sjuksköterskor. I J. Hedman & A. Lundh (Red.), *Informationskompetenser: Lärande i informationspraktiker och informationssökning i lärandepraktiker*. Stockholm: Carlsson Bokförlag, s. 133-158.
- Höglund, Lars (2013) Biblioteksvanor och attityder i Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red.) *Vägskaäl*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Jernström, E. & Säljö, R. (red.) (2004). *Lärande i arbetsliv och var dag*. Jönköping: Brain Books.
- Kulturrådet (2014). *Handlingsprogram för läsfrämjande*. Hämtad från http://www.kulturradet.se/Documents/Läsfrämjande/handlingsprogram_lasframjande.pdf

- Kulturrådet (2015). *Med läsning som mål. Om metoder och forskning på det läsfrämjande området.* (Kulturrådets skriftserie 2015:3). Stockholm: Statens kulturråd.
- Limberg, L. & Folkesson, L. (2006). *Undervisning i informationssökning: slutrapport från projektet Informationssökning, didaktik och lärande (IDOL).* Borås: Valfrid.
- Lindberg, J. (2012). Professionen tar form : teknik och genus i fokus. I: A. Frenander & J. Lindberg (red.) *Styra eller stödja: Svensk folkbibliotekspolitik under hundra år* (s. 217–270). Borås : Valfrid.
- Lindberg, J. (2015). *Att bli bibliotekarie: informationssökning och yrkesidentiteter hos B&I-studenter och nyanställda högskolebibliotekarier.* Diss. Borås : Högskolan i Borås, 2015. Borås.
- Morgan, D.L. (1997). *Focus groups as qualitative research.* (2 uppl., [rev.]). Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Nolin, J. (2008). *In search of a new theory of professions.* Borås: Högskolan i Borås.
- Nolin, J. (2013). The special librarian and personalized meta-services: Strategies for reconnecting librarians and researchers. *Library Review*, 62(8-9), s. 505-524.
- Pilerot, O., & Hedman, J. (2009). Är informationskompetens överförbar? I: *Pedagogiskt arbete i teori och praktik: Om bibliotekens roll för studenters och doktoranders lärande* (s. 7–44). Lund : BTJ Förlag.
- Pilerot, O. & Hultgren, F. (2016). *Folkbibliotekens arbete för och med nyanlända – om förändring, svårigheter och inspirerande utmaningar. Delrapport.* Sektionen för biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås.
- Region Halland (2015). *Synen på skönlitteratur för vuxna på svenska folkbibliotek: en rapport.* Halmstad: Region Halland.
- Rivano Eckerdal, J. & Sundin, O. (red.) (2014). *Medie- och informationskunnighet i en biblioteks- och informationsvetenskaplig belysning.* Stockholm: Svensk biblioteksforening.
- Rydsjö, K. & Elf, A. (2007). *Studier av barn- och ungdomsbibliotek: en kunskapsöversikt.* Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.
- Sandin, A.S. (2011). *Barnbibliotek och lässtimulans: delaktighet, förhållningssätt, samarbete.* Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.
- Schmidt, C. (2013). *Att bli en sån som läser : barns menings- och identitetsskapande genom texter.* Diss. Örebro : Örebro universitet, 2013. Örebro.
- Schmidt, C. (2015). *"Vi packar mängder med böcker, kanelgiffar, saft och kör ut": en rapport om läsfrämjande insatser hos folkbiblioteken i sex län/regioner.* Halmstad: Regionbibliotek Halland.
- Schmidt, C. (2016). *Fakirerna och vi: en studie om bokprat som läsfrämjande insats.* Landskrona: Kultur Skåne.
- Schultz Nybacka, P. (2017). *Samhälle och litteratur på regional nivå: Om den utökade satsningen på litteratur i Uppsala län.* Uppsala: Länsbibliotek Uppsala.

SFS (2013:801). *Bibliotekslag*. Stockholm: Kulturdepartementet.

Smidt, J.K. (2005). Lesningen, smaken og litteraturformidlingens dilemma. I: Nicolaysen, B.K. & Aase, L. (red.). *Kultur møte i tekstar: Litteraturdidaktiske perspektiv* (s. 157-180). Oslo: Samlaget. Säljö, R. (2010). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. (2. uppl.) Stockholm: Norstedts.

Svensk biblioteksforening (2009). *På säker grund: en Delfiundersökning om vilken biblioteksforskning som behövs*. Stockholm: Svensk biblioteksforening.

Tattersall Wallin, E. & Michnik, K. (2016). *Idrott, läsning och bibliotek: utvärdering av projektet Läsmuskler*. Borås: Högskolan i Borås.

Wackerhausen, S. (2004). Professionsidentitet, sædvane og akademiske dyder. I: N.B. Hansen & J. Gleerup (red.), *Videnteori, professionsuddannelse og professionsforskning* (s. 13–29). Odense: University Press of Southern Denmark.

Wackerhausen, S. (2009). Collaboration, professional identity and reflection across boundaries. *Journal of Interprofessional Care*, 23(5), 455–473.

Williams, C.L. ([1992] 2000). The glass escalator: hidden advantages for men in the "female" professions. I: M.S. Kimmel & A. Aronson (red.) (2000), *The gendered society reader*. New York: Oxford University Press.